

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ
VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA
SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLO „NATURA 2000“ STEIGIMAS LIETUVOJE

2006 m.

TURINYS

Ataskaita parengta, vykdamas Valstybės kontrolės 2006-04-12 pavedimą Nr. 2020-6-22	SANTRAUKA.....	
	ĮŽANGA	4 psl.
	AUDITO SUBJEKTO VEIKLOS APLINKA	6 psl.
	AUDITO PROCESAS	6 psl.
	AUDITO DARBO REZULTATAI.....	7 psl.
Valstybės kontrolės 2-ojo audito departamento direktorė Zita Valatkienė	I. INSTITUCIJOS, DALYVAUJANČIOS „NATURA 2000“ TINKLO TERITORIJŲ STEIGIME.....	7 psl.
	II. „NATURA 2000“ TINKLO STEIGIMAS LIETUVOJE.	9 psl.
	III. „NATURA 2000“ TINKLO FINANSAVIMAS.....	13 psl.
	III.1. Lėšų šaltiniai ir jų paskirstymas.....	13 psl.
	III.2. Projektų įgyvendinimas.....	15 psl.
Ataskaitą parengė Valstybės kontrolės valstybinių auditorių darbo grupė: Lina Gedrimaitė, (grupės vadovas) Bronius Kurkutis.	IV. ES DIREKTYVŲ, SUSIJUSIŲ SU „NATURA 2000“ TINKLO STEIGIMU PERKĖLIMAS Į LIETUVOS TEISĖS AKTUS.....	19 psl.
	IV. 1. Lietuvos įsipareigojimai ES steigiant ekologinį tinklą „Natura 2000“	19 psl.
	IV.2. Buveinių Direktyvos šeštasis straipsnis.....	21 psl.
	V. „NATURA 2000“ TERITORIJŲ GAMTOTVARKOS PLANŲ RENGIMAS, VYKDYMAS IR DERINIMAS.....	23 psl.
	V.1. Visuomenės informavimas.....	25 psl.
Su ataskaita galima susipažinti Valstybės kontrolės interneto puslapyje adresu: www.vkontrolė.lt	VII. KOMPENSACIJOS ĮSTEIGUS SAUGOMAS TERITORIJAS PRIVAČIOSE VALDOSE.....	31 psl.
	VII.1. Kompensacijos privataus miško savininkams ir valdytojams.....	31 psl.
	VIII.2. Kompensacijos žemės ūkio veiklos subjektams.....	33 psl.
	REKOMENDACIJOS.....	34 psl.

SANTRAUKA

„NATURA 2000“ - tai Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklas, padengiantis didžiąją Europos saugomų teritorijų dalį. Jis skirtas apsaugoti konkrečiam gamtos objektui - buveinei, rūšiai, o ne pačiai teritorijai. „Natura 2000“ tinklas jungia trapiusias ir vertingiausias natūralias ES buveines bei rūšis, kurios ypatingai svarbios visos Europos biologinei įvairovei.

EUROSAI aplinkos apsaugos audito darbo grupės seminaro metu, kuris vyko 2005 metų rugsėjo mėnesį Austrijoje, Vienoje, daugelis Europos aukščiausiųjų audito institucijų išreiškė susidomėjimą paraleliniu tarptautiniu auditu „Natura 2000“ tinklo sukūrimo įgyvendinimas“, kurį pasiūlė atlikti Prancūzijos AAI. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė taip pat išreiškė norą dalyvauti paraleliniame tarptautiniame audite. Šį tarptautinį audito projektą koordinuoja Europos auditorių rūmai bei Prancūzijos AAI pagal suderintą bendrą audito programą ir vertinimo kriterijus.

Audito tikslas: nustatyti ar efektyviai Lietuvoje kuriamas Europos ekologinis tinklas „Natura 2000“.

Audito metu nustatėme, kad saugomos „Natura 2000“ teritorijos steigiamos tiek valstybinėse teritorijose, tiek privačiose valdose. Siekiant išsaugoti natūralius buveinių tipus, retų gyvūnų ir augalų rūšių buveines šiose teritorijose gali būti ribojama ūkinė veikla, dėl to galima rizika, kad ateityje gali susikirsti gamtos išsaugojimo bei naudojimo interesai, gali kilti problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų. Taip pat nustatyta, kad Aplinkos ministerija, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir Aplinkos projektų valdymo agentūra, įgyvendindamos aplinkosaugos projektus, susijusius su „Natura 2000“ tinklo steigimu Lietuvoje, atskirais atvejais neužtikrino, kad būtų efektyviai organizuojami ir kokybiškai bei laiku atliekami projektai ir juose nurodyti darbai. Vyriausybė kol kas nepatvirtino Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijų parengtos kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams mokėjimo tvarkos, todėl nėra pagrįsto įsitikinimo, kad kompensacijos bus pradėtos mokėti 2007 metais.

Audito ataskaitoje pateikti siūlymai Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai ir jos pavaldžioms institucijoms siekti efektyvesnio aplinkosauginių projektų valdymo. Taip pat rekomendavome apsvaistyti galimybes ir numatyti priemones, kaip užtikrinti žemės savininkų, kurių teritorijoje steigiama „Natura 2000“ teritorija, informavimą apie numatomas vykdyti gamtotvarkos priemones bei žemės ar miško nuosavybės naudojimo apribojimus. Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai rekomendavome užtikrinti rūšių ir buveinių apsaugą įsteigtose „Natura 2000“ teritorijose, ir tose, kurios atitinka gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, kaip reikalauja *Laukinių paukščių* bei *Buveinių* direktyvos. Projektų priežiūros komitetams, siekiant įgyvendinti aplinkosauginius projektus laiku ir efektyviai, pasiūlėme stiprinti projektų vykdymo kontrolę.

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA

SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLO „NATURA 2000“ STEIGIMAS LIETUVOJE

2006 m. rugsėjo 29 d. Nr. 2020-6-22
Vilnius

ĮŽANGA

„NATURA 2000“ – tai Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklas, padengiantis didžiąją Europos saugomų teritorijų dalį. Jis skirtas apsaugoti ne pačiai teritorijai, o konkrečiam gamtos objektui – buveinei, rūšiai. „Natura 2000“ tinklas jungia trapiusias ir vertingiausias natūralias ES buveines bei rūšis, kurios ypatingai svarbios visos Europos biologinei įvairovei. Teisinis „Natura 2000“ pagrindas yra dvi ES gamtos apsaugos direktyvos – *Laukinių paukščių*¹ bei *Buveinių*². Pagal jų reikalavimus ES šalyse kuriamas bendrasis specialių saugomų teritorijų ekologinis tinklas „Natura 2000“, skirtas išsaugoti, palaikyti, o prireikus ir atkurti iki palankios apsaugos būklės Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių tipus, retų gyvūnų ir augalų rūšių buveines jų natūraliame paplitimo areale. Turtinga Lietuvos biologinė įvairovė yra labai svarbi ekologiniam ES tinklui „Natura 2000“. Kai kurios gyvūnų ir augalų rūšys, aptinkamos mūsų šalyje, Vakarų Europos šalyse yra visiškai išnykusios arba labai retos.

EUROSAI aplinkos apsaugos audito darbo grupės seminaro metu, kuris vyko 2005 metų rugsėjo mėnesį Austrijoje, Vienoje, daugelis Europos aukščiausiųjų audito institucijų išreiškė susidomėjimą lygiagrečiuoju tarptautiniu auditu „Natura 2000“ tinklo sukūrimo įgyvendinimas“, kurį pasiūlė atlikti Prancūzijos AAI. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė taip pat išreiškė norą dalyvauti lygiagrečiajame tarptautiniame audite. Šį tarptautinį audito projektą koordinuoja Europos Audito Rūmai ir Prancūzijos AAI pagal suderintą bendrą audito programą ir vertinimo kriterijus.

Auditas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijoje atliktas vykdant Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pavedimą Nr. 2020-2. Auditą atliko Veiklos audito 2-ojo departamento valstybinė auditorė L. Gedrimaitė (grupės vadovė) ir vyresnysis valstybinis auditorius B. Kurkutis. Veiklos audito tema – „Natura 2000“ tinklo įdiegimas Lietuvoje“.

¹ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

² 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos

Šioje ataskaitoje vartojamų sąvokų ir trumpinių išaiškinimas

APVA – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra.

AM , Aplinkos ministerija – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.

BAST , Buveinių apsaugai svarbios teritorijos – saugomos teritorijos, skirtos apsaugoti ar atkurti Europos Bendrijos natūralių buveinių tipus, saugomų gyvūnų ir augalų rūšių buveines dėl jų svarbos gyvūnų ir augalų rūšių išsaugojimui.

BPD – Bendras programavimo dokumentas.

INTOSAI – profesinė Jungtinėms Tautoms priklausančių valstybių ar Jungtinių tautų specializuotų agentūrų aukščiausiųjų viešųjų finansų audito institucijų organizacija.

PAST, Paukščių apsaugai svarbios teritorijos – saugomos teritorijos, skirtos laukinių paukščių rūšių natūralioms populiacijoms jų paplitimo arealuose išsaugoti migruojančių paukščių perėjimo, šėrimosi, mitybos, poilsio – ir migracijos susitelkimo vietoms išsaugoti, atsižvelgiant į poreikį konkrečiame jūros ar sausumos areale.

ST, Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę; teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka).

VSTT, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos – biudžetinė įstaiga, įgyvendinanti šalies saugomų teritorijų politiką.

pBAST – vietovės, atitinkančios nustatytus gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankai kriterijus ir įrašytos į sąrašą, patvirtintą aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. D1- 302.

Buveinių direktyva – 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir faunos bei laukinės floros apsaugos.

Europos Bendrijos svarbos teritorija – teritorija, skirta natūralių buveinių tipų ir rūšių apsaugai bei Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ vientisumui užtikrinti.

Gamtotvarkos planas – strateginio planavimo dokumentas, kuriame įvertinta ir apibūdinta saugomos teritorijos arba jos dalies ekologinė būklė, kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo problemos ir galimybės, saugomos nykstančių gyvūnų, augalų ir grybų rūšys, jų buveinės ir natūralios buveinės, nustatyti teritorijos tvarkymo tikslai, tvarkymo ir apsaugos priemonės, joms įgyvendinti reikalingos lėšos ir vykdytojai.

„Natura 2000“ teritorijų tinklas – Europos ekologinis tinklas „Natura 2000“ – Europos Bendrijos svarbos saugomų teritorijų bendras buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų tinklas, skirtas išsaugoti, palaikyti ir prireikus atkurti natūralius buveinių tipus, gyvūnų ir augalų rūšis Europos Bendrijos teritorijoje.

Natūrali buveinė – sausumos arba vandens plotai su jiems būdingais geografiniais, abiotiniais ir biotiniais visiškai natūraliais ar pusiau natūraliais požymiais.

Laukinių paukščių direktyva – 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos.

AUDITO SUBJEKTO VEIKLOS APLINKA

Audito subjektas – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, vykdanči aplinkos valdymą ir valstybinį gamtos išteklių reguliavimą. Viena iš prioritetinių AM sričių 2006 metais – Saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo sistemos optimizavimas, biologinės įvairovės būklės įvertinimas ir pagrindinių krypčių nustatymas

AUDITO PROCESAS

Audito objektas:

Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje.

Audito mastas:

Audito metu analizavome 2004 - 2006 m. birželio mėn. laikotarpio duomenis.

Audito tikslas:

Nustatyti, ar efektyviai kuriamas Europos ekologinis tinklas „Natura 2000“. Audito tikslui pasiekti vertinome:

- *Buveinių* ir *Laukinių paukščių* direktyvų nuostatų perkėlimą į Lietuvos teisinę bazę.
- Projektų, finansuojamų iš Struktūrinių fondų įgyvendinimą.
- Kompensacijų, įsteigus saugomą teritoriją, kūrimo sistemą.

Audito kriterijai:

- Projektų įgyvendinimo valdymo efektyvumas.
- Gamtotvarkos planų kokybė.
- Žmogiškųjų išteklių poreikio „Natura 2000“ teritorijų valdymui pokytis.
- ES direktyvų įgyvendinimas.

Šiuos audito kriterijus nustatėme vadovaudamiesi tarptautinės darbo grupės audito metodikos rekomendacijomis.

Audito darbo metodai:

Audito metu duomenis ir informaciją raštu, elektroniniu paštu ar bendradarbiaudami rinkome iš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos, urėdijų, saugomų teritorijų direkcijų. Audito metu lankėmės Žemaitijos nacionalinio parko direkcijoje, Rietavo miškų urėdijoje. Atlikdami šį auditą darėme prielaidą, kad visi auditui pateikti dokumentai yra išsamūs ir galutiniai, o dokumentų kopijos tiksliai atitinka originalus.

AUDITO DARBO REZULTATAI

I. INSTITUCIJOS, DALYVAUJANČIOS STEIGIANT „NATURA 2000“ TINKLO TERITORIJAS

„Natura 2000“ tinklą sudaro dviejų tipų saugomos teritorijos:

- **Paukščių apsaugai svarbios teritorijos.** Jų apsaugą reglamentuoja Europos tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (79/409/EEB); Dėl žmonių veiklos labai sumažėjo natūralių gamtinių teritorijų plotai. Daugelio paukščių išlikimas priklauso nuo sąlygų keliolikoje ar keliasdešimtyje vietų, kuriose telkiasi didžioji įvairių paukščių populiacijos dalis. Daugelio rūšių paukščiai skirtingais sezonais apsistoja skirtingose teritorijose, regionuose ar net kontinentuose. Taigi skirtingais sezonais reikšmingoms rūšiai vietoms išsaugoti ir išskiriamos paukščių apsaugai svarbios teritorijos.
- **Buveinių apsaugai svarbios teritorijos.** Jų apsaugą reglamentuoja Europos Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB). Gamtinės įvairovės apsaugai yra svarbu išsaugoti ne tik atskiras rūšis, bet ir natūralią jų gyvenamąją aplinką – buveinę, kurioje gyvoji ir negyvoji gamta kartu formuoja bendrą visumą. Nė viena rūšis negali egzistuoti atskirai, be kitų su ja susijusių rūšių. Buveinė, kaip unikalus gamtos kompleksas, savaime yra didelė vertybė. Įvairūs buveinių tipai formavosi ilgą laiką. Sunaikinus tokią buveinę kaip senas ąžuolynas, tarp laukų ir miškų besirangantis sraunus upokšnis ar klampi pelkė turėtų laukti kelias dešimtis ar net šimtus metų, kol viskas vėl grįžtų į natūralią būklę, jei tai dar būtų įmanoma. Šiuo metu Europoje išleidžiama milijonai eurų miškų želdinimui, pelkių ir numelioruotų upelių atkūrimui.

Pagrindinės dvi institucijos, atsakingos už „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklo įdiegimą Lietuvoje, yra Aplinkos ministerija ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Jų funkcijas saugomų teritorijų srityje apibrėžia Saugomų teritorijų įstatymas ir Vyriausybės 2002-04-10 nutarimas Nr. 503 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“. Funkcijas, susijusias su „Natura 2000“ tinklo apsauga, kai įgyvendinami ūkinės veiklos projektai ar tvirtinami teritorijų planavimo dokumentai, reglamentuoja Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas ir Vyriausybės nutarimas Nr. 967³. VSTT funkcijas „Natura 2000“ teritorijų apsaugos ir tvarkymo srityje nustato kiti teisės aktai (Vyriausybės nutarimai, aplinkos ministro įsakymai).

---

³ Vyriausybės 2004-04-18 nutarimas Nr. 967³ „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

I lentelė. AM ir VSTT funkcijos steigiant „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą Lietuvoje

AM FUNKCIJOS	VSTT FUNKCIJOS
<ul style="list-style-type: none"> atsakinga už saugomų teritorijų (toliau – ST) apsaugos ir priežiūros organizavimą (išskyrus ST, kurias įgaliota steigti Kultūros ministerija) 	<ul style="list-style-type: none"> organizuoja teritorijų planavimo dokumentų, reikalingų ST steigti vietovėse, kurios atitinka keliamus kriterijus, tačiau dar nėra saugomos, parengimą
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota nustatyti ir patvirtinti ST (įskaitant paukščių ir buveinių apsaugai svarbias teritorijas) steigimo kriterijus 	<ul style="list-style-type: none"> organizuoja „Natura 2000“ teritorijų apsaugą ir tvarkymą
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota patvirtinti kai kurių tipų ST, kurios skelbiamos „Natura 2000“ teritorijomis, individualius nuostatus 	<ul style="list-style-type: none"> organizuoja „Natura 2000“ teritorijų tvarkymo planų, gamtotvarkos planų ar kitų planavimo dokumentų rengimą, derina šiuos dokumentus ((LRV 2004-03-15 nutarimas Nr. 276 (Žin., 2004, Nr. 41-1335); LRV 2004-06-09 nutarimas Nr. 709 (Žin., 2004, Nr. 179-6651))
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota nustatyti veiklos planų ir projektų poveikio „Natura 2000“ teritorijoms vertinimo tvarką 	<ul style="list-style-type: none"> koordinuoja už „Natura 2000“ teritorijų apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimą tiesiogiai atsakingų valstybinių rezervatų, valstybinių parkų ar biosferos rezervatų direktorių, savivaldybių vykdomųjų institucijų veiksmus (LRV 2004-03-15 nutarimas Nr.276)
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota teikti Vyriausybei teisės aktų projektus dėl ST ar jų dalių paskelbimo paukščių ar buveinių apsaugai svarbiomis teritorijomis 	<ul style="list-style-type: none"> vertina planų, programų ir planuojamos ūkinės veiklos projektų įgyvendinimo poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumą ir teikia išvadas dėl planų ir programų patvirtinimo ir ūkinės veiklos projektų įgyvendinimo galimybių (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 3 p., LRV 2004-08-18 nutarimas Nr. 967 (Žin., 2004, Nr. 130-4650))
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota tvirtinti ST tvarkymo planus (išskyrus parengtus nac. parkams), rengti ir tvirtinti ST strateginius gamtotvarkos planus 	<ul style="list-style-type: none"> organizuoja ir koordinuoja „Natura 2000“ teritorijų monitoringo vykdymą pagal Vyriausybės patvirtintą Valstybinę aplinkos monitoringo 2005-2010 metų programą (aplinkos ministro 2002-12-31 įsakymas Nr 695 (Žin., 2003, Nr. 4-161), LRV 2005-02-07 nutarimas Nr. 130 (Žin., 2005, Nr. 19-608)
<ul style="list-style-type: none"> organizuoti „Natura 2000“ stebėsenos (monitoringo) sistemą 	<ul style="list-style-type: none"> pildo ir administruoja „Natura 2000“ standartinių duomenų bazę (GIS ir tekstinę).
<ul style="list-style-type: none"> įgaliota organizuoti vietovių, kurios turi būti saugomos pagal <i>Paukščių</i> ar <i>Buveinių</i> direktyvas, atranką ir steigimą 	

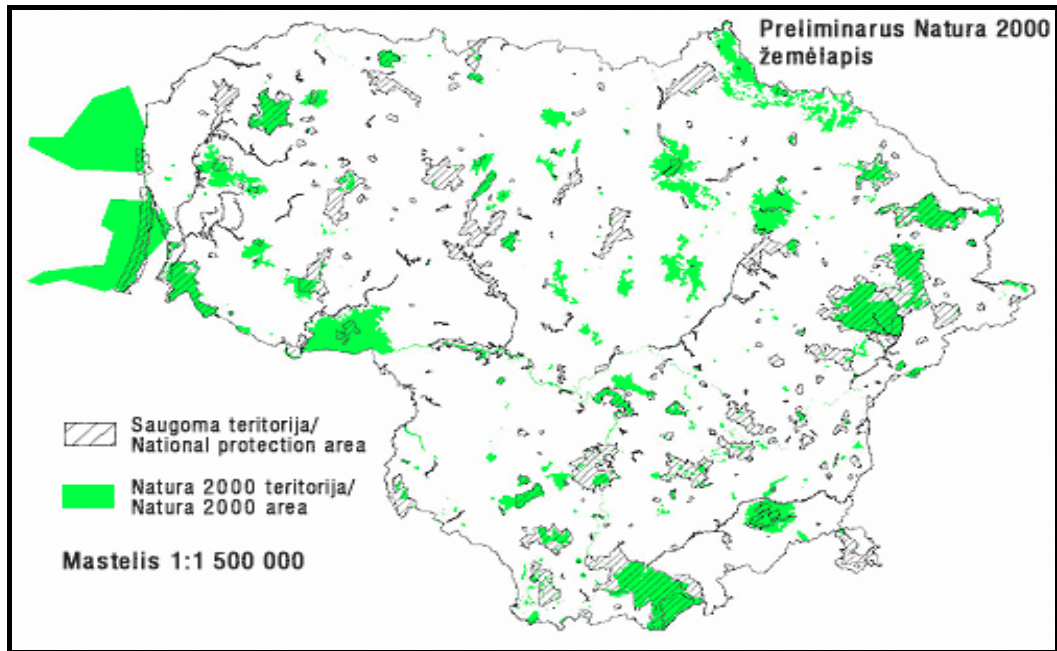
Išvada:

1. Lietuvoje už „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklo įdiegimą yra atsakingos dvi institucijos: Aplinkos ministerija ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Aplinkos ministerija iš esmės yra atsakinga už „Natura 2000“ tinklo steigimo koordinavimą, dalį praktinių darbų atlieka VSST, todėl institucijų funkcijos iš esmės tarpusavyje nesidubliuoja.

II. „NATURA 2000” TINKLO STEIGIMAS LIETUVOJE

Retoms paukščių rūšims ir natūralioms buveinėms išsaugoti steigiamos specialios saugomos teritorijos (buveinių (BAST) ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST). PAST ir BAST steigimo procedūros yra skirtingos. Iš anksto nustatyto tikslaus skaičiaus, kiek PAST ar BAST turi būti įsteigta šalyje, nėra.

1 pav. Saugomų teritorijų tinklas Lietuvoje.

Vietovės, siūlomos įtraukti į „Natura 2000“ tinklą, atrenkamos vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintais atrankos kriterijais⁴.

Steigiant **PAST** remiantis moksline informacija parenkamos vietovės, atitinkančios paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijus. Jeigu tokia teritorija dar nėra saugoma, joje pirmiausiai įsteigiama saugoma teritorija, parenkant jos kategoriją, geriausiai atitinkančią saugomų vertybių apsaugos ir tvarkymo poreikius. Tokių teritorijų sąrašas patvirtinamas Vyriausybės nutarimu. Todėl visos PAST jau yra saugomos teritorijos. Šiuo metu įsteigtos 77 PAST, kurių bendras plotas 542,4 tūkst. ha (8,3 proc. šalies teritorijos). Visas šis plotas yra sudėtinė dalis vienokių ar kitokių tipų Lietuvos saugomų teritorijų, nes pagal Saugomų teritorijų įstatymą PAST gali būti skelbiamos tik Lietuvos saugomose teritorijose. Vietovėse, kurios iki direktyvos įgyvendinimo nebuvo saugomos, 2003 – 2005 m. buvo įsteigtos naujos 36 saugomos teritorijos (26 biosferos poligonai, 7 valstybiniai draustiniai, 3 atkuriamieji sklypai).

⁴ LR aplinkos ministro įsakymas „Dėl gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 37-1271; 2003, Nr. 108-4848; 2005, Nr. 79-2864)

Steigiant **BAST** remiantis moksline informacija parenkamos vietovės, svarbios Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir rūšių (išskyrus paukščius) apsaugai. Šis sąrašas pateikiamas svarstyti Europos Komisijai, vėliau vietovė tampa pasiūlyta Bendrijos svarbos vietove. Komisija vertina tarpinius siūlymus ir patvirtina galutinį bendrą biogeografinio regiono (pvz. Borealinio regiono) sąrašą. Patvirtinus sąrašą, jame esančios teritorijos tampa Bendrijos svarbos vietove. Jei patvirtintame sąrašė įrašytos teritorijos dar nėra saugomos, Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka įsteigiama atitinkama saugoma teritorija, vėliau jai Vyriausybės sprendimu suteikiamas buveinių apsaugai svarbios teritorijos statusas. Per 6 metus nuo Komisijos patvirtinimo šioms vietovėms valstybė narė turi užtikrinti reikiamą apsaugą.

Įsteigtose ir dar tik planuojamose steigti „Natura 2000“ teritorijose akivaizdžiai susikerta išsaugojimo ir naudojimo interesai, todėl neužtenka įsteigti saugomą teritoriją, jos reikalauja išskirtinio žmogaus dėmesio, rūpesčio. Būtina sukurti reikiamas teisinės, administracines, planavimo, švietimo ir kitas prielaidas saugomų teritorijų tikslams pasiekti, įgyvendinti apsaugos ir tvarkymo priemonės, atkurti pažeistus kompleksus ir objektus.

Pastebėjimas: Šiuo metu įsteigtos 77 PAST. Vyriausybei pateiktas nutarimo projektas dėl PAST sąrašo papildymo naujomis 4 teritorijomis. Įgyvendinant Buveinių direktyvą kol kas yra diegiamas tik vietovių, atitinkančių BAST atrankos kriterijus, sąrašo derinimo su Europos Komisija etapas. Taigi, šiuo metu Lietuvoje yra 266 vietovės, atitinkančios BAST kriterijus.

„Natura 2000“ teritorijos užima apie 781,2 ha (apie 11,96 proc. šalies teritorijos). PAST ir BAST kai kuriose teritorijose (391 623 ha) susilieja, t.y 32 proc. teritorijų. Jei teritorijos nesusilietų, užimtų 1 172,9 tūkst. ha, tai sudarytų apie 17,94 proc. Lietuvos teritorijos.

atitinkančių BAST kriterijus, skaičius Lietuvoje – 266, plotas – 649 tūkst. ha, tai sudaro 9,94 proc. Lietuvos teritorijos.

Įsteigtų PAST skaičius – 73, plotas – 523,6 tūkst. ha, tai sudaro apie 8 proc. Lietuvos teritorijos

2 pav. PAST ir BAST susilieėjimas

Atsižvelgiant į saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo veiklos organizavimo ypatumus, „Natura 2000“ teritorijos yra išskirtos trejopo tvarkymo teritorijose, t.y.:

- 1) Saugomose teritorijose, kurios turi savas direkcijas (38 Lietuvoje);
- 2) Saugomose teritorijose, kurios neturi direkcijų.
- 3) Išskirtos teritorijose, nepriklausančiose jokioms saugomoms teritorijoms.

Saugomose teritorijose iš viso yra 614,6 tūkst. ha, t.y. 78,1 proc. „Natura 2000“ teritorijų. Nepriklausančiose jokioms saugomoms teritorijoms – 172,4 ha, t.y. 21,9 proc.

Atsakingos už PAST ir BAST apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimą institucijos ir jų pagrindinės užduotys įvardytos Bendrųjų buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose.

Vadovaujantis jais, už apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimą valstybinių rezervatų, valstybinių parkų ar biosferos rezervatų teritorijose esančiose PAST ir BAST atsakingos šių rezervatų direkcijos, o tvarkymo darbus vykdo direkcijų darbuotojai ar viešųjų pirkimų būdu parinkti rangovai.

Pavyzdys: Lietuvos ornitologų draugija šiemet ES struktūrinių fondų lėšomis baigia tvarkyti 6 teritorijas, 2007 m. planuojama tvarkyti 12). Septynios tokios kategorijos teritorijos (Kliošių kraštovaizdžio draustinis, Niedaus ornitologinis draustinis, Svylos, Vasaknų, Vizbarų biosferos poligonai, Kalvių atkuriamasis sklypas ir Aukštųjų Panerių geležinkelio tunelis) šiais metais tvarkomos struktūrinių fondų lėšomis.

VSTT specialistų nuomone, miškingose „Natura 2000“ teritorijose, kuriose nėra ST direkcijų ir vyrauja valstybinė miškų nuosavybė, miškų urėdijoms tvarkant šias teritorijas teks pagrindinis vaidmuo. Be to, miškų urėdijos, vadovaudamosi aplinkos ministro patvirtintais miškotvarkos projektais (juose turi būti atsižvelgta į „Natura 2000“ teritorijų miškuose tvarkymo poreikius) ir parengtais Gamtotvarkos planais, vykdydamos savo ūkinę veiklą miškuose prisideda prie gamtotvarkos darbų vykdymo.

„Natura 2000“ teritorijose, įkurtose ST be direkcijų, už apsaugos ir tvarkymo priemonių organizavimą tiesiogiai atsakinga VSTT, o darbus atlieka viešųjų pirkimų būdu parinkti rangovai. Saugomų teritorijų direkcijos pagal VSTT pavedimus padeda prižiūrėti šių teritorijų tvarkymo darbus. Pirmieji „Natura 2000“ teritorijų tvarkymo darbai pradėti ar suplanuoti daugiausiai jau esamose saugomose teritorijose. Atsižvelgiant į gamtinių buveinių apsaugos būklę ir tvarkymo darbų poreikį, tvarkymo projektai rengiami ir potencialioms buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms, nesančioms nacionalinėse saugomose teritorijose.

Pavyzdys:

Tokių teritorijų kategorijai priklausančio Aukštųjų Panerių geležinkelio tunelio tvarkymo darbai finansuojami struktūrinių fondų lėšomis, siekiant išsaugoti šikšnosparnių buveines. Šikšnosparniai – vieninteliai skraidantys žinduoliai. Lietuvoje randama 15 rūšių. Manoma, kad septynios iš jų lieka žiemoti Lietuvoje. Čia šikšnosparniai poruojasi nuo rugpjūčio mėnesio per visą rudeninės migracijos laikotarpį, o kai kurios rūšys ir visą žiemojimo laikotarpį.

Rudasis ausylis (*Plecotus auritus*)

Dalis PAST ir BAST nepatenka nei į vienos, nei į kitos kategorijos saugomas teritorijas (t.y., pakliūna į valstybės įsteigtas saugomas teritorijas, neturinčias administracijų (valstybiniai draustinai, rezervatinės apyrbės, biosferos poligonai, atkuriamieji sklypai, ekologinės apsaugos zonos) arba atrinktos kol kas nesaugomose teritorijose (dalis vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, įtrauktų į sąrašą, patvirtinta aplinkos ministro 2005-06-15 įsakymu Nr. D1-302). Pastarosiose teritorijose pagal Bendrųjų buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų 12.3 p. apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimą organizuoja aplinkos ministro įgaliotos institucijos. Kol specifinių išipareigojimų institucijoms aplinkos ministras nepaskyrė, bendrą įstatymų ir kitų teisės aktų aplinkos apsaugos srityje laikymosi kontrolę atlieka Aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentai.

2006-06-15 patvirtintas VSTT įsakymas⁵, kuriuo priskiriama administracijų, neturinčių PAST ir BAST apsaugos ir tvarkymo priemonių, organizavimą paskirstyti artimiausioms saugomų teritorijų direkcijoms. Už konkrečių šių teritorijų apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimą atsakingos institucijos (VSTT, saugomų teritorijų direkcijos, regionų aplinkos apsaugos departamentai, miškų urėdijos ir kt.) bus nurodomos aplinkos ministro tvirtinamuose šių teritorijų Gamtotvarkos planuose.

Visos PAST įsteigtos įkuriant atitinkamą saugomą teritoriją, todėl problemų dėl laukiniams paukščiams svarbių teritorijų nekyla, tačiau visos pBAST buvo patvirtintos vienu 2005 - 06-15 AM įsakymu Nr. D1-302. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl

⁵ 2006 m. birželio 16 d. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl Nacionalinių saugomų teritorijų ir „Natura 2000“ tinklo teritorijų paskirstymo saugomų teritorijų direkcijoms“.

Nacionalinių saugomų teritorijų ir „Natura 2000“ tinklo teritorijų paskirstymo saugomų teritorijų direktijoms“ patvirtintas tik 2006-06-15. Iki to laiko teritorijos buvo įsteigtos, tačiau juose vyko tik monitoringo darbai. Vadovaujantis *Buveinių direktyvos* 1 dalimi, valstybės narės privalo įsteigtoms BAST nustatyti būtinas apsaugos priemones.

IŠVADOS:

2. Vietovės, siūlomos įtraukti į „Natura 2000“ tinklą, atrenkamos vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintais atrankos kriterijais. Iš anksto nustatyto tikslaus skaičiaus, kiek PAST ar BAST turi būti įsteigta šalyje, nėra, jų skaičius gali būti koreguojamas, remiantis naujausių mokslinių tyrimų rezultatais.

3. Kadangi kai kurios Buveinių apsaugai svarbios teritorijos daugiau negu metus nuo įsteigimo neturėjo paskirtos institucijos, kuri vertintų ir teigtų pasiūlymus dėl tvarkymo veiksmų, jų planavimo ir įgyvendinimo, jose iki 2006-06-15 nebuvo vykdomas efektyvus tvarkymas ir apsauga.

4. Saugomos teritorijos steigiamos tiek valstybinėse teritorijose, tiek privačiose valdose. Įsteigtose ir dar tik planuojamose steigti „Natura 2000“ teritorijose gali būti ribojama ūkinė veikla, dėl to galima rizika, kad ateityje gali susikirsti gamtos išsaugojimo ir naudojimo interesai, gali kilti problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų.

III. „NATURA 2000“ TINKLO FINANSAVIMAS

Ilgai viena didžiausių kliūčių, neleidžiančių tinkamai saugoti ir tvarkyti vertingiausių Lietuvos teritorijų, pritaikyti jų lankymui, visuomenės poreikiams, buvo Aplinkos ministerijos specialistų įvardijamas lėšų trūkumas ir nepakankamas finansavimas iš valstybės biudžeto. Saugomų teritorijų direktijos būtų pajėgios įgyvendinti apsaugos ir tvarkymo priemones, tačiau šiems darbams trūko lėšų. Lietuvai tapus ES nare, atsirado galimybės finansuoti „Natura 2000“ tinklo įgyvendinimą. ES struktūrinių fondų parama teikiama pagal Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą (BPD). Aplinkos sektoriui ES struktūrinių fondų parama skiriama pagal BPD prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ tokioms veiklos grupėms kaip: saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas ir tvarkymas, aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas, informavimas apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimas.

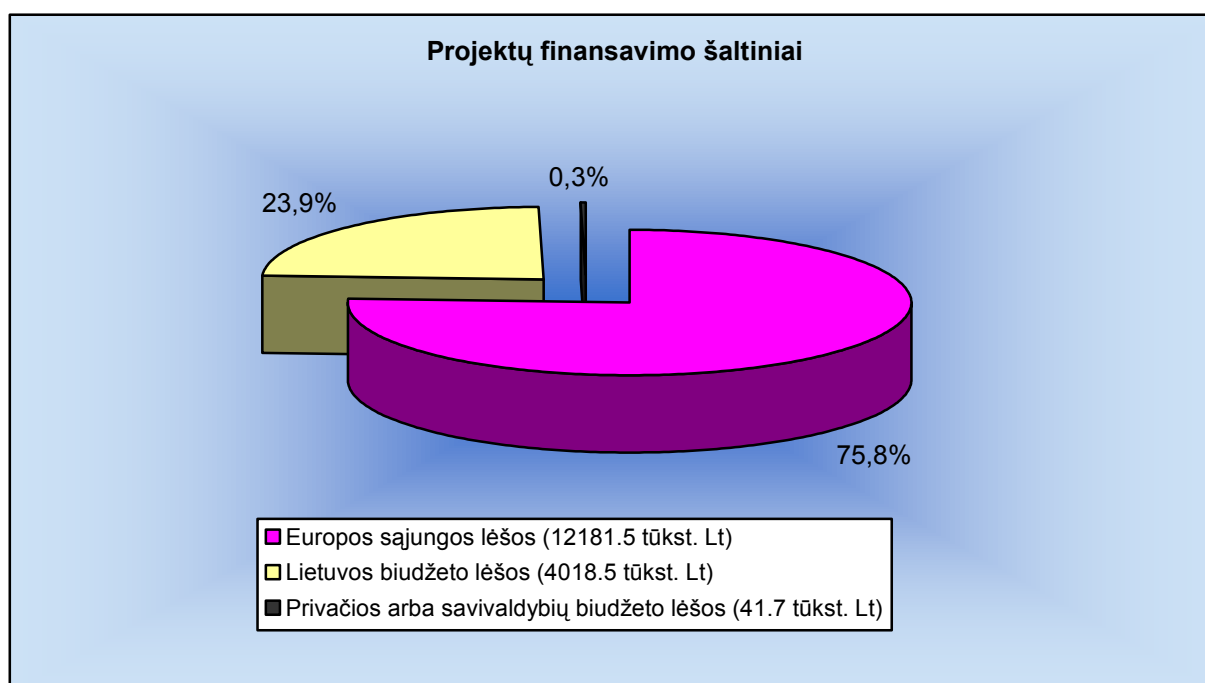
III. 1. Lėšų šaltiniai ir jų paskirstymas

VSTT pagal Bendrąjį programavimo dokumentą yra tiesioginė paramos saugomoms teritorijoms planuoti bei tvarkyti, jų būklei stebėti gavėja. Lėšos, reikalingos „Natura 2000“ tinklui įsteigti, skiriamos iš ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų arba privačių lėšų.

2004 metais buvo parengti 5 aplinkosaugos projektai, kurie yra susiję su „Natura 2000“ tinklo įgyvendinimu Lietuvoje, iš jų:

- saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas;
- saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra;
- bešeimininkų pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas ir objektų atkūrimas;
- valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą ir priežiūrą, sustiprinimas;
- ES *Paukščių* ir *Buveinių* direktyvų propagavimas: aplinkosaugos informacijos sklaida ir ekologinis jaunimo švietimas, skatinant informacinių technologijų naudojimą.

Projekto finansavimui iš viso buvo skirta 16 241,7 tūkst. Lt lėšų. Jų šaltiniai pateikti 3 pav.

3 pav. Projektų, įgyvendinant „Natura 2000“ tinklą Lietuvoje, finansavimo šaltiniai

Atsižvelgdami į tai, kad Aplinkos ministerijos Vidaus audito tarnybos auditoriai pagal Aplinkos ministerijos Vidaus audito tarnybos 2006 m. veiklos planą numato atlikti visų projektų, susijusių su „Natura 2000“ tinklo įgyvendinimu Lietuvoje, vidaus auditą, audito metu nenagrinėjome projektų valdymo, kontrolės įvertinimo ir lėšų panaudojimo tinkamumo.

Aplinkos ministras, vadovaudamasis 2001-05-31 Vyriausybės nutarimu Nr. 649⁶, 2004-01-28 finansų ministro įsakymu Nr. 1K-003⁷ ir motyvuodamas siekiu užtikrinti efektyvų ES struktūrinių fondų

⁶ 2001 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 649 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimo Lietuvoje“ (Žin., 2001, Nr. 48-1676, 2003, Nr. 88-3999),

lėšų panaudojimą, savo 2004-05-20 įsakymu Nr. D1-281⁸ 2004 metais patvirtino projektų sąrašą (vienas projektas nebuvo patvirtintas), ir:

- Pavedė VSTT užtikrinti, kad valstybės biudžete numatytos lėšos (iš Specialiosios Europos regioninės plėtros fondo programos) ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos, būtų įsisavintos pagal paraiškose numatytus grafikus. Taip pat organizuoti dokumentų, reikalingų vykdyti viešuosius pirkimus, rengimą.

- Įgaliojo APVA nurodytiems projektams Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka organizuoti viešųjų pirkimų procedūras (skelbti apie pirkimus, sudaryti viešojo pirkimo komisiją ir jai pirmininkauti, atlikti pasiūlymų vertinimą ir parengti viešojo pirkimo komisijos posėdžio protokolą, vykdyti kitus Viešųjų pirkimų įstatyme numatytus veiksmus iki pirkimo sutarties pasirašymo ir užtikrinti, kad pirkimai būtų atlikti laiku.)

- Įsakymo vykdymo kontrolę pavedė Aplinkos ministerijos valstybės sekretoriui.

III.2. Projektų įgyvendinimas

Projektų, susijusių su „Natura 2000“ tinklo plėtimu Lietuvoje, įgyvendinimui 2004 metais buvo sudarytos 4 trišalės sutartys. Sutartis sudarė Aplinkos ministerija (tarpine institucija), Aplinkos projektų valdymo agentūra (įgyvendinančioji institucija) ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (projekto vykdytojas). Sutartyse nurodyta, kad projektų įgyvendinimo eigos stebėjimą ir kontrolę vykdys VSTT direktoriaus įsakymu sudaryti ir patvirtinti Projektų priežiūros komitetai. Komitetai rengs ne mažiau kaip keturis posėdžius per metus. Jų metu bus sprendžiami visi su projektų įgyvendinimu susiję klausimai, lėšų panaudojimo ir paskirstymo tarp projekto veiklų tinkamumas ir kitos problemos. Prireikus, bus organizuojami papildomi Projektų priežiūros komitetų posėdžiai ar pasitarimai.

Iš 4 patvirtintų aplinkosaugos projektų 2 projektai („Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“ ir „Bešeimininkių pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“) turėjo būti įgyvendinti 2006-03-31 ir 2006-06-30. Aatsižvelgdami į nurodytus faktorius, audito metu pasirinkome ir atlikome šių 2 projektų įgyvendinimo vertinimą efektyvumo požiūriu.

Pasirinktiems audito vertinimui Projektams įgyvendinti 2004 metais buvo sudarytos 2 sutartys:

- Nr. BPD2004-ERPE-1.3.3-01-04/0003 „Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“. Pasirašyta 2004-12-30.

---

⁷ 2004 m. sausio 28 d. finansų ministro įsakymas Nr. 1K-033 „Dėl projektų, finansuojamų įgyvendinant Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) priemonės, teikimo, vertinimo ir atrankos taisyklių patvirtinimo“ (Žin, 2004, Nr. 19-599).

- Nr. BPD2004-ERPE-1.3.3-01-04/0006 „Bešeimininkų pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“. Sutartis projektui vykdyti pasirašyta 2004-12-24.

Išanalizavę šias sutartis pastebėjome, kad jų 4.3.17 ir 4.3.18 p. p. nuostatos neatitinka minėto aplinkos ministro įsakymo Nr. D1-281 3 p. nurodymų. Sutartyse nurodyta, kad Projekto vykdytojas (VSTT) nustato viešojo pirkimo būdą, sudaro Viešojo pirkimo komisiją ir jai pirmininkauja, parengia viešųjų pirkimų sutarčių projektus, atlieka kitas perkančiosios organizacijos funkcijas, nustatytas Viešųjų pirkimų įstatyme. Įsakymo 3 p. nurodyta, kad viešųjų pirkimų procedūras privalo organizuoti Įgyvendinančioji institucija – APVA.

Pastebėjimas: 2005 metais VSTT direktoriaus įsakymais⁹ buvo sudaryti ir patvirtinti 4 projektų priežiūros komitetai, kiekvienam projektui atskirai, tačiau projektų įgyvendinimo metu buvo organizuotas tik vieno projekto „Valstybinių institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“ Projektų priežiūros komiteto posėdis. Posėdžio metu buvo svarstyta ir nutarta tikslinti iš šio projekto lėšų išigyjamų transporto priemonių techninius parametrus ir paslaugų pirkimą. Tikėtina, kad projektų įgyvendinimo metu galėjo iškilti ir daugiau svarstytinų problemų, tačiau jos svarstomos nebuvo. Atsižvelgdamit į tai, kad šis projektas nebuvo įgyvendintas laiku, galime teigti, jog priežiūros komitetas nevykdė savo funkcijų ir neužtikrino projekto įgyvendinimo laiku.

Manome, kad projektų įgyvendinimo metu VSTT, organizuodama viešųjų pirkimų procedūras, kurias privalo organizuoti APVA, gali nesuspėti laiku atlikti jai priklausančių darbų ir tai turės neigiamos įtakos viešųjų pirkimų darbų organizavimui ir įvykdymui laiku.

Audito metu diskutuojant su Aplinkos ministerijos specialistais nustatyta, kad projektų neefektyvaus valdymo problema kyla dėl nepakankamo bendradarbiavimo tarp VSTT, APVA ir AM projektų įgyvendinimo klausimais.

Taip pat nustatėme, kad:

- 2005 metais pagal VSTT pateiktus raštus APVA

du kartus tikslino projekto „Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“ sutarties Nr. BPD2004-ERPE-1.3.3-01-04/0003 finansavimo ir pirkimų grafiką. Nustatytas atvejis, kai 2005-04-01 rašte Nr. V.37.11-311 „Dėl paramos

Pastebėjimas: Audito metu pakeistas įsakymas Nr. D1-281, kuriuo pripažintas netekusiu galios 3 punktas, jis nurodė kad viešųjų pirkimų procedūras privalo organizuoti įgyvendinančioji institucija – APVA.

⁸ 2004 m. gegužės 20 d. aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-281 „Dėl Europos sąjungos struktūrinių fondų paramos skyrimo pagal tiesioginio finansavimo procedūrą“

⁹ 2005-02-22 VSTT įsakymas Nr. 44 „Dėl projektų priežiūros komitetų patvirtinimo“ ir 2005-03-10 VSTT įsakymai Nr. 51, 52, 53 „Dėl projektų priežiūros komitetų patvirtinimo“.

sutarties keitimo“ nenurodytos konkrečios tikslinimo priežastys, tik informuota APVA, kad projektų lėšų paskirstymo grafikas neatitinka šiuo metu susiklosčiusios situacijos, ir, atsižvelgiant į tai, prašoma leisti patikslinti „Finansavimo ir pirkimų grafiką“.

- Vykdamas projekto „Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“ tarpinę sutartį Nr. 6/2005 „Individualių monitoringo planų (metodikų) paruošimas ir praktinis parengimas darbui“ nebuvo laikomasi „Projekto vykdymo grafiko“.

- Iš tarpinėje sutartyje nurodytų darbų, kurie turėjo būti atlikti iki 2006-01-31, buvo atlikta 60 proc. Išanalizavę šios sutarties sudarymo tvarką ir vykdymą nustatėme, kad sudarant šią sutartį nebuvo numatyti jos pakeitimai iš dalies, tačiau darbo metu jie buvo vykdomi. Pagal darbų vykdytojo (Vilniaus universiteto Ekologijos instituto) pateiktus raštus (2005-12-23 Nr. 01-477 ir 2006-02-15 Nr. 04-43A „Dėl mokslinio darbo sutarties dalinio pakeitimo“), VSTT sutarties įvykdymą pratęsė du kartus. sutartyje buvo nurodyta, kad už darbų neatlikimą nustatytu laiku iš darbų vykdytojo bus išieškomi 0,02 proc. delspinigių nuo darbo vertės už kiekvieną pradelstą dieną, tačiau delspinigiai išieškomi nebuvo. Manome, kad šio projekto įgyvendinimo metu VSTT nepakankamai kontroliavo tarpinių sutarčių įvykdymą ir neužtikrino, kad sutartyse numatyti darbai būtų atlikti kokybiškai ir laiku. Dėl minėtų priežasčių VSTT raštu¹⁰ kreipėsi į APVA prašydama projekto įgyvendinimo terminą pratęsti iki 2006 - 09 - 30.

Išanalizavę projekto „Bešeimininkų pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“ tarpines paslaugų pardavimo sutartis Nr. 87/2005, Nr. 13/2005-08-30 ir Nr. 87/2005-12-01 nustatėme, kad pažeidžiant Melioracijos įstatymo¹¹ 8 str. reikalavimus, Kliošių valstybiniame kraštovaizdžio ir Gečaičių geomorfologiniame draustiniuose buvo pastatytos 4 vandens pralaidos. Melioracijos įstatyme nurodyta, kad melioracijos statinių finansuojamų iš ES struktūrinių fondų statyba turi būti vykdoma tik sudarius projektą ir atlikus jo ekspertizę. Nurodytų melioracijos statinių projektai nesudaryti ir neatlikta jų ekspertizė. Manome, kad vykdamas melioracijos statinių statybą nesudarius projektų ir neatlikus jų ekspertizės, galima statinių kokybės ir sąmatų apskaičiavimo klaida.

Pastebėjimas: 2006 m. rugsėjo 1 d. patvirtintas aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-404 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 4 d. įsakymo Nr. D1-217 „Dėl ES lėšomis finansuojamų aplinkosaugos projektų rizikos analizės ir valdymo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“.

Pastebėjome, kad įgyvendama šiuos projektus APVA ir VSTT vadovavosi ne visomis anksčiau minėto aplinkos ministro įsakymo Nr. D1-281 nuostatomis, t.y. APVA privalėjo organizuoti visų viešųjų

¹⁰ 2006 m. sausio 23d. VSTT raštas Nr. V3-7.11-142 APVA „Dėl projekto Nr. BPDO4-ERPF-1.3-01-04/0003 pratęsimo“.

¹¹ 2004 m. vasario 5d. Lietuvos Respublikos melioracijos įstatymas Nr. IX-2009 (Žin. 2004, Nr. 28-877).

pirkimų procedūras. Buvo numatyta organizuoti 40 viešųjų pirkimų, o procedūras organizavo tik 4 pirkimams, o kitus 36 pirkimus organizavo VSTT. Ji privalėjo užtikrinti, kad ES struktūrinių fondų lėšos būtų panaudotos pagal paraiškose numatytus grafikus ir organizuoti dokumentų, reikalingų vykdyti viešuosius pirkimus, parengimą. VSTT, vykdydama papildomus darbus, t. y. organizuodama viešųjų pirkimų procedūras, nesugebėjo užtikrinti, kad ES struktūrinių fondų lėšos būtų panaudotos pagal paraiškose numatytus grafikus ir laiku parengti dokumentai, reikalingi vykdant viešuosius pirkimus. Išanalizavę VSTT ir APVA susirašinėjamą viešųjų pirkimų klausimais nustatėme, kad problemos, iškilusios vykdant viešuosius pirkimus, iš esmės nebuvo sprendžiamos, buvo vykdomas tik neefektyvus (beveik metus laiko) susirašinėjimas. AM specialistų teigimu, šios problemos buvo sprendžiamos susitikimų metu. Auditorių nuomone, VSTT turėjo raštu kreiptis į Aplinkos ministeriją ir nurodyti, kad APVA nevykdo minėto aplinkos ministro įsakymo nuostatų ir kad tai gali turėti neigiamos įtakos projektų įgyvendinimui laiku. Aplinkos ministerija galėjo efektyviau koordinuoti projektų įgyvendinimą.

Galima manyti, kad dėl šių priežasčių nebuvo laiku įgyvendintas projektas „Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas“, kurio įgyvendinimas pratęstas iki 2006-09-31.

Audito metu pastebėta, kad ir kiti projektai gali būti neįgyvendinti laiku, todėl VSTT turėtų imtis priemonių šioms problemoms spręsti.

IŠVADOS:

5. Aplinkos ministerija, VSTT ir APVA, įgyvendindamos aplinkosaugos projektus, susijusius su „Natura 2000“ tinklo steigimu Lietuvoje, atskirais atvejais neužtikrino, kad jie būtų efektyviai organizuojami ir kokybiškai bei laiku atliekami juose nurodyti darbai.

6. Projektų priežiūros komitetai nepakankamai vykdė projektų stebėjimą ir kontrolę, todėl tai galėjo turėti neigiamos įtakos efektyviam projektų valdymui bei jų įgyvendinimui sutartyse numatytais terminais.

7. Įgyvendinant projektą „Bešeimininkų pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“ melioracijos statiniams nebuvo parengti projektai ir neatlikta jų ekspertizė, kaip tai numatyta Melioracijos įstatyme.

IV. ES DIREKTYVŲ, SUSIJUSIŲ SU „NATURA 2000“ TINKLO STEIGIMU PERKĖLIMAS Į LIETUVOS TEISĖS AKTUS

„Natura 2000“ tinklo steigimą reglamentuoja dvi ES direktyvos – *Laukinių paukščių* ir *Buveinių*. Vadovaujantis šiomis direktyvomis, ES gamtos apsaugos politika užtikrina efektyvią unikalios biologinės įvairovės apsaugą visoje Europoje. Taip pat užtikrina, kad visos ES šalys turi tuos pačius teisinius įsipareigojimus saugant teritorijas, įtrauktas į „Natura 2000“ tinklą. Įgyvendindama šias direktyvas Europos Sąjunga siekia iki 2010 metų sustabdyti Europoje biologinės įvairovės nykimą. Europos Teisingumo Teismas ES šaliai, nevykdančiai įsipareigojimų, gali skirti finansines nuobaudas. ES šalys, nesilaikančios *Paukščių* ir *Buveinių direktyvų*, susilauks atitinkamų sankcijų. Europos Komisija ėmėsi atsakomųjų veiksmų dėl 8 ES valstybių narių, nesilaikančių direktyvų reikalavimų. Belgijos, Liuksemburgo, Italijos bylos svarstytos Europos Teisingumo teisme, Airijos, Graikijos ir Austrijos – perduotos svarstyti, o Didžioji Britanija gavo paskutinį Europos Komisijos perspėjimą.

Derėdamasi su Europos Komisija dėl *Paukščių* ir *Buveinių* direktyvų įgyvendinimo, Lietuva prašė suteikti pereinamąjį laikotarpį iki 2010 m., tačiau toks laikotarpis nebuvo suteiktas. Europos Komisijos nuomone, šalims kandidatėms įstojus į ES, atsiveria naujos ūkio finansavimo galimybės, kurios suaktyvins ekonominį augimą. Dėl to per labai trumpą laikotarpį gali būti išnaikintos gamtinės vertybės.

IV. 1. Lietuvos įsipareigojimai ES steigiant ekologinį tinklą „Natura 2000“

Lietuvos Respublikos stojimo į ES derybinėje pozicijoje, patvirtintoje Vyriausybės nutarimu¹², buvo numatyta, jog iki stojimo į ES dienos (2004-05-01), įgyvendama *Laukinių paukščių* ir *Buveinių direktyvas*, Lietuva:

- Identifikuos potencialias buveinių apsaugai svarbias teritorijas (pBAST) pagal Buveinių direktyvą ir bus pasirengusi jų sąrašą pateikti Europos Komisijai;
- Nustatytų pBAST atžvilgiu nuo narystės ES dienos bus užtikrinta apsauga nuo sunaikinimo ar pažeidimo (*Buveinių* direktyvos 6 str. 2, 3 ir 4 dalių nuostatos);
- Per 6 metus nuo identifikuotų pBAST sąrašo suderinimo su Europos Komisija; įsteigs Specialias saugomas teritorijas;
- Identifikuos laukinių paukščių apsaugai svarbias teritorijas ir įsteigs jose specialias apsaugos teritorijas.

Kas padaryta, įgyvendinant stojimo į ES įsipareigojimus?

Aplinkos ministerija 1999 – 2004 m. įgyvendino 2 tarptautinius projektus, skirtus ES gamtosauginėms direktyvoms perkelti;

- Atrinktos vietovės, atitinkančios BAST kriterijus;

¹² Derybinė pozicija „Aplinka“ patvirtinta LRV 2000-08-17 nutarimu Nr. 935 (paskutinė redakcija 2002-11-27)

- Patvirtintas pBAST sąrašas, skirtas pateikti Europos Komisijai (pirma versija 2004-02-04, vėliau sąrašai papildyti 2004-04-29 ir 2005-06-15);
- pBAST sąrašė 266 vietovės, 666,4 tūkst. ha, 10 proc. šalies teritorijos ploto;
- pBAST sąrašas įvertintas biogeografiniame seminare (2005 m. gruodžio 5 – 7 d., Lilastė);
- Atrinktos paukščiams svarbios vietovės ir jose pradėtas paukščių apsaugai svarbių teritorijų (PAST) steigimas (nuo 2003 m.);
- Vyriausybės nutarimais 2004 – 2006 m. PAST paskelbtos 77 vietovės (iš 79 numatytų);
- Kuriant PAST tinklą, įsteigtos naujos saugomos teritorijos: 3 atkuriamieji sklypai, 7 valstybiniai draustiniai, 26 biosferos poligonai.

Norėdami įvertinti, kaip *laukinių paukščių* ir *Buveinių* direktyvos perkeltos į Lietuvos teisės aktus, peržiūrėjome šių direktyvų atitikties lenteles¹³ ir pastebėjome, kad:

- *Paukščių* direktyvos straipsniai perkelti, išskyrus tuos kurių perkelti nereikia.

- Direktyvos 4 straipsnis, kuris reglamentuoja PAST steigimą, yra visiškai perkeltas. Direktyvos įgyvendinimui dar numatoma įsteigti šias paukščių apsaugai svarbias teritorijas: Blinstrubiškio, Dotnuvos-Josvainių, Labūnavos m, Lančiūnavos miškų, Kalvarijų apylinkių ir Kuršių marių.

Dalies darbų perkeltant Laukinių paukščių bei Buveinių direktyvų reikalavimus iki įstojimo į Europos Sąjungą įvykdyti nebuvo suspėta: teritorijų planavimo procedūros steigiant naujas saugomas teritorijas užsitęsė neplanuotai ilgai ir iki įstojimo į ES dienos suspėta sutvarkyti visus procedūrinius veiksmus tik dėl 39 PAST iš 79 suplanuotų.

Kadangi miškų urėdijos ir privačių miškų savininkai gana nepalankiai sutiko „Natura 2000“ tinklo steigimą, Aplinkos ministerijos ir VSTT rengė daug susitikimų ir seminarų, siekdamas suformuoti palankesnę miškų urėdijų darbuotojų nuomonę apie europinės svarbos miško buveinių apsaugos ir tvarkymo reikalavimus. Pastaruoju metu tarpusavio supratimas gerokai pagerėjo.

Pastebėjimas: Miškų urėdijų darbuotojų ir miškų savininkų nepalanki nuomonė steigiant „Natura 2000“ teritorijų tinklą galėjo turėti neigiamos įtakos direktyvų perkėlimui į nacionalinius teisės aktus ir jų praktiniam įgyvendinimui.

IŠVADA:

8. Kadangi dalies darbų įgyvendinant *Laukinių paukščių* direktyvos reikalavimus iki įstojimo į Europos Sąjungą įvykdyti nebuvo suspėta, norint išvengti Europos Komisijos inicijuojamų sankcijų saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“ Lietuvoje turi būti užbaigtas iki galo įsteigiant jas likusiose dviejose numatytose vietovėse.

¹³ Direktyvos 92/43/EEB ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų (teisės aktų projektu) atitikties lentelė ir Direktyvos 79/409/EEB ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų (teisės aktų projektu) atitikties lentelė.

IV.2. *Buveinių* direktyvos šeštasis straipsnis

Atlikdami auditą, atskirai analizavome *Buveinių* direktyvos šeštojo straipsnio perkėlimą į nacionalinę teisę ir praktinį jo įgyvendinimą. Šeštasis straipsnis aiškiai nustato valstybėms narėms atsakomybę už įsteigtų saugomų teritorijų apsaugą ir tvarkymą.

„Natura 2000“ teritorijų apsauga parinktai teritorijai reiškia, kad kiekviena šalis narė yra įpareigota užtikrinti palankų apsaugos statusą tam tikrai buveinei ar rūšiai, kurios yra išvardytos *Paukščių* ir *Buveinių* direktyvų prieduose. Pažymėtina, kad tai galioja ne tik „Natura 2000“ teritorijai, bet ir jos apylinkėms. Yra numatytas lankstus teritorijos tvarkymas atsižvelgiant į kiekvieną specifinį atvejį, priklausantį nuo buveinės ar rūšies ypatybių. Kai kuriais atvejais saugomose teritorijose vykdoma veikla gali būti apribojama ar net visiškai uždraudžiama.

6-ame ES *Buveinių* direktyvos straipsnyje teigiama, kad prieš vykdant bet kokį naują planą arba projektą, kuris gali reikšmingai paveikti „Natura 2000“ teritoriją, privalu atsižvelgti į gamtinę vertę, lėmusią teritorijos įjungimą į tinklą. Reikalaujama atlikti priimtina projekto poveikių įvertinimą, susijusį su teritorijos apsaugos tikslais. Jei nustatoma, kad veikla teritoriją paveiks neigiamai ir nėra jokių alternatyvų, numatyta veikla teritorijoje gali būti vykdoma tik pareiškus, kad ji atitiks pagrindinius visuomeninius interesus. Šalis narė privalo imtis visų reikalaujamų kompensacinių priemonių ir apie tai informuoti Komisiją. Jei teritorijoje yra prioritetinės buveinės ir rūšys, leidimas gaunamas tik tada, jei veikla yra susijusi su žmonių sveikata, visuomenės saugumu arba aplinka. Jei priežastys neįpareigoja atsižvelgti į visuomeninius interesus, klausiama Komisijos nuomonės.

Buveinių direktyvos 6 straipsnis 2001 m. buvo perkeltas į Saugomų teritorijų įstatymą, tačiau praktinis jo nuostatų taikymas išliko apribotas, ypač šio straipsnio 3 ir 4 dalių nuostatų. Tam, kad reikalavimas dėl planų ir projektų vertinimo veiktų sklandžiai Lietuvoje, priimti Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ir Teritorijų planavimo įstatymas. Priėmus naujas minėtų kitų dviejų įstatymų redakcijas 2005 m., procedūrinių problemų dėl minėto 6 straipsnio nuostatų taikymo nelieka, tačiau išlieka metodinės. Pvz.: neaišku, kaip vertinti plano ar projekto sprendinių poveikį buveinės būdingoms funkcijoms ir struktūrai, kai trūksta aiškesnių duomenų, kokios funkcijos ir kokia struktūra Lietuvos sąlygomis tam tikroje buveinėje laikytinos etaloninėmis. Problema galėtų būti sprendžiama inicijuojant plačius mokslinius tyrimus nustatyti buveinių ir rūšių palankios apsaugos būklės kriterijus. Tikslinga nustatyti moksliniais tyrimais ar kitaip pagrįstas etalonines funkcijas.

Aplinkos ministerijos specialistai mano, kad analogiškai galima būtų papildyti ir žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo taisykles, kad rengiant tokius projektus juose būtų sudėti „Natura 2000“ teritorijų apsaugos reikalavimai. Ateityje Aplinkos ministerija ruošiasi rengti atitinkamus pasiūlymus Žemės ūkio ministerijai. Pažymėtina, kad tai nėra privaloma pagal Buveinių direktyvos 6 str, bet būtų palanku stengiantis išsaugoti Lietuvos biologinę įvairovę.

Buveinių direktyvos 6 str. 1 d. numato šalių pareigą nustatyti įvairias „Natura 2000“ teritorijų apsaugos priemones, tarp jų, jei reikia, teritorijų tvarkymo planus (skirtus specialiai šioms teritorijoms ar integruotus į kitus plėtros planus). Šioje srityje dėl kai kurių „Natura 2000“ teritorijų, anksčiau buvo papildytos Lietuvos miškotvarkos taisyklės (aplinkos ministro 2005-09-28 įsakymas Nr. D1-472), nustatyta, kad miškotvarkos projektai turi numatyti miškų tvarkymo EB svarbos miško buveinėse reikalavimus. Tai yra tvarkymo priemonių integravimo į kitų sričių planus pavyzdys. Vidaus miškotvarkos projektuose yra projektuojamos papildomos gamtotvarkos priemonės Europos Bendrijos svarbos buveinių ar paukščių apsaugai svarbiose teritorijose, jeigu esamas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas neužtikrina natūralių buveinių ir rūšių palankios apsaugos būklės. Audito metu buvo priimti dar keli lydimieji teisės aktai tam, kad *Buveinių* direktyvos 6 straipsnio reikalavimas vertinti planus ir projektus apimtų visus minėtų dokumentų lygmenis:

- Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašas¹⁴, patvirtintas 2006-05-22. Šis dokumentas numato procedūrą, kaip nustatomas poveikio reikšmingumas, tų planų, programų ar ūkinės veiklos projektų, kurių privalomo vertinimo nenumato įstatymai ar Vyriausybės nutarimas dėl strateginio poveikio aplinkai vertinimo. Priklausomai nuo išvados dėl poveikio reikšmingumo yra atliekamas poveikio aplinkai vertinimas arba jis yra neprivalomas. Procedūra numato minėtų dokumentų vertinimą ne tik tuomet kai jie susiję su įsteigtomis „Natura 2000“ teritorijomis, bet ir tuomet, kai jie susiję su potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis.

- Statybos techninio reglamento STR 1.05.05:2004 „statinio projekto aplinkos apsaugos dalis“ pakeitimas, patvirtintas aplinkos ministro 2006-05-22 įsakymu Nr. D1-265. Nustato sąlygą, kad rengiamoje dalyje turi būti pateikiama informacija apie atliktą poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo įvertinimą. Tokiu būdu pašalinama grėsmė, kad kai kurie statinių projektai gali būti suderinti neatkreipiant aplinkos apsaugos institucijų dėmesio į aplinkybę, kad statinys gali turėti įtakos „Natura 2000“ teritorijai.

IŠVADA:

9. Aplinkos ministerijos specialistai stengiasi kuo efektyviau „Natura 2000“ teritorijoms išsaugoti būtinas gamtotvarkos priemones integruoti į kitų sričių planus ir taip užtikrinti Lietuvos saugomų teritorijų išliekamąją vertę, tačiau vis dar trūksta bendradarbiavimo tarp atskirų projektų rengėjų.

---

¹⁴ Aplinkos ministro 2006-05-22 įsakymas Nr. D1-255 „Dėl Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“

V. „NATURA 2000“ TERITORIJŲ GAMTOTVARKOS PLANŲ RENGIMAS, VYKDYMAS IR DERINIMAS

6-ame Buveinių direktyvos straipsnyje nurodyta: „Specialiosioms saugomoms teritorijoms Sąjungos šalys privalo nustatyti būtinausias apsaugos priemones, o jeigu reikia, turi parengti atitinkamus tų teritorijų tvarkymo planus“. Siekdami įvertinti ar efektyviai įgyvendinamas minėtos direktyvos 6 straipsnis Lietuvoje vertinome Gamtotvarkos planų rengimą.

Saugomų teritorijų Gamtotvarkos planai rengiami vadovaujantis 2004-06-09 Vyriausybės nutarimu Nr. 709¹⁵, kuriuo patvirtinta Saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarka, kuri reglamentuoja ir Gamtotvarkos planų rengimą, derinimą bei tvirtinimą.

„Natura 2000“ teritorijoms Gamtotvarkos planai rengiami tais atvejais, kai norint pasiekti užsibrėžtus gamtotvarkos tikslus nebūtina pakeisti saugomos teritorijos ar jos dalies apsaugos ir naudojimo teisinio režimo. Jeigu norint pasiekti gamtotvarkos tikslus būtina papildyti saugomos teritorijos ar jos dalies apsaugos ir naudojimo teisinį režimą naujais reikalavimais, rengiami ir įgyvendinami gamtotvarkos projektai ar kiti teritorijų planavimo dokumentai.

Aplinkos ministerija ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba koordinuoja PHARE programos projektą (Europeaid/114744/D/SV/LT) „Gamtotvarkos planų Lietuvos saugomoms teritorijoms kūrimas“, kurio viena iš pagrindinių užduočių – parengti 57 Gamtotvarkos planus saugomų teritorijų tinklui „Natura 2000“. Bendra techninės paramos suma yra 79 8820 EUR. Gamtotvarkos planų rengimas buvo viena iš projekto dalių. Projektas baigtas 2005 metais. Gamtotvarkos planų dokumentų rengimo organizatoriai – Aplinkos ministerija, kuriai VSTT visus parengtus 57 Gamtotvarkos planus pateikė tvirtinimui. Audito metu analizavome kaip rengiami šie planai, su kuo derinti, kiek atitinka realią situaciją.

Pastebėjimas: Auditorių nuomone, tik parengus kokybiškus, realybę atitinkančius ir suderinus šiuos planus su jų įgyvendinimą vykdančiais asmenimis bei institucijomis galima užtikrinti tinkamą ir efektyvią Europos svarbos rūšių ir jų buveinių apsaugos būklę, tinkamai organizuoti veiklą saugomose teritorijose.

Gamtotvarkos planus rengia:

- Saugomų teritorijų direkcijos;
- Nevalstybinės ir kitos organizacijos, turinčios saugomų teritorijų planavimo ir tvarkymo patirtį;
- Aplinkos ministerija.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 709 „Dėl saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“

Igyvendinant buveinių direktyvą 2006 metais planuojama parengti dar 35 planus. 2004 m. šiems 35 Gamtotvarkos planams parengti skirta 258 tūkst. Lt iš struktūrinių fondų. AM duomenimis šie planai kol kas neperduoti ministerijai tvirtinti. Juos su suinteresuotomis institucijomis dar derina ir redaguoja jų rengėjai ir VSTT. Planai bus perduoti š.m. antrą pusmetį, o patvirtinti galėtų būti kitų metų pradžioje.

Lietuvoje dabartiniu metu yra įsteigtos 77 paukščių apsaugai svarbios teritorijos, joms parengti 20 Gamtotvarkos planų ir 266 vietovės, atitinkančios buveinių apsaugai svarbių teritorijų kriterijus, – joms parengti 37 Gamtotvarkos planai.

Gamtotvarkos planų dokumentų rengimas:

Vertindami Gamtotvarkos planus atsižvelgėme į minėto 2004-06-09 Vyriausybės nutarimo Nr. 709 33 punktą, kuriame teigiama, kad Strateginio planavimo dokumento rengėjas, atsižvelgdamas į dokumento objektą ir planuojamų priemonių mastą, turi bendradarbiauti ir derinti planuojamas įgyvendinti tvarkymo ir apsaugos priemones su teritorijos, kurioje yra šio dokumento objektas, savininkais, valdytojais ir naudotojais, suinteresuotais asmenimis, nacionalinio ar vietinio lygmens institucijomis ar įstaigomis.

Nemunėlio upės Gamtotvarkos plano pavyzdys:

Teritorijoje esančių žemių nuosavybės pasiskirstymas šiuo metu nėra aiškus dėl tebesitęsiančio žemės gražinimo savininkams. Neaiškumų sukelia nemažą teritorijos dalį užimančios rezervuotos nuosavybės teisių atkūrimui žemės, kurių daugelis iki šiol nėra gražinta privatiems savininkams. Taigi, tik pasibaigus žemės reformai, taps aiškus valstybinės ir privačios žemės santykis bei abiejų nuosavybės formų pasiskirstymas teritorijoje.

2004-12-14 patvirtintas aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-645¹⁶, kurio tikslas - nustatyti vienodą rengiamų Gamtotvarkos planų turinį, užtikrinantį kokybišką Gamtotvarkos planų parengimą ir efektyvų praktinį naudojimą šiais planais. Šiame įsakyme nustatyta ir Gamtotvarkos planų struktūra. Atlikdami auditą pasirinkome kelis aspektus (Žemės ir gamtos išteklių nuosavybė ir naudojimas, gamtotvarkos priemonės įgyvendinantys asmenys ir jų funkcijos) iš šio aprašo, siekdami įvertinti planų sudėtį.

Atlikę Gamtotvarkos planų peržiūrą nustatėme kad, ne visuose planuose nurodyta žemės ir gamtos išteklių nuosavybė ir naudojimas taip, kaip reikalaujama apraše (Čedaso ornitologinis draustinis, Nemunėlio upės slėnis, Ančios ežero šiaurinė dalis ir apyežerės, Baltoji Ančia, Labanoro upės slėnis, Rumšiškių apylinkės ir kituose). Šiuose planuose nenurodoma esamos žemėvaldos nei procentais nuo viso teritorijos ploto, nei

Pastebėjimas: Atrinkant kiekvieną „Natura 2000“ teritoriją, yra organizuojamas bent vienas viešas susitikimas. Laikas tarp teritorijos atrinkimo ir susitikimo su visuomene yra ne mažesnis negu du mėnesiai. Per šį laikotarpį visi suinteresuoti asmenys gali raštu pateikti savo pastabas. Detali informacija apie atrinktas „Natura 2000“ teritorijas yra pateikiama internetiniame puslapyje. Kai kuriais atvejais informuojama radijo ir televizijos programų metu. Kiekvienam yra prieinami plakatai, lankstinukai, išleista knyga apie „Natura 2000“ teritorijas.

¹⁶ Aplinkos ministro 2004-12-14 įsakymas Nr. D1-645 „Dėl reikalavimų Gamtotvarkos plano turiniui aprašo patvirtinimo“

hektarais, kaip reikalaujama apraše. Kai kuriuose Gamtotvarkos planuose minima, kad sunku nustatyti privačios žemės kiekį dėl vis dar vykstančios privatizacijos. Kai kuriuose planuose minima kad šią informaciją galima būtų gauti iš Nekilnojamojo turto registro, tačiau ji yra mokama.

V.1. Visuomenės informavimas

Pagal Saugomų teritorijų įstatymo 12 straipsnį apie saugomų teritorijų steigimą ir su tuo susijusius veiklos apribojimus nekilnojamojo turto savininkai, valdytojai ir naudotojai Teritorijų planavimo, dokumentų derinimo ir svarstymo su visuomene tvarka informuojami rengiant šių teritorijų ribų planus. Peržvelgę Saugomų teritorijų ribų planų rengimo ir individualių nuostatų nustatymo sprendimus pastebėjome, kad ne kiekviename iš viešųjų svarstymų intensyviai dalyvavo žemės savininkai. Tais atvejais, kai jie dalyvavo, aplinkosaugos specialistai išsamiai dėstė situaciją ir sprendimai buvo priimti po nuoseklių diskusijų. Negalime tvirtinti, kad visi žemės savininkai, kurių teritorijoje steigama ar jau įsteigta saugoma teritorija yra informuoti apie galimus jų veiklos apribojimus. Ne visada savininkas gali pamatyti skelbimą vietos spaudoje ar savivaldybės pranešimų lentoje. Anot abiejų Lietuvoje veikiančių privačių miškų savininkų asociacijų (Lietuvos miško savininkų ir Privačių miškų savininkų) asociacijų atstovų, tik nedaugelis savininkų žino, kad jų nuosavame miške yra steigama „Natura 2000“ saugoma teritorija. Dažniausiai apie tai jie sužino tik paprašę leidimo kirsti mišką.

Pastebėjimas: Auditorių nuomone, kiekvienam savininkui turi būti pranešama individualiai apie saugomos teritorijos steigimą jo privačioje nuosavybėje, bei galimus ūkinės veiklos apribojimus.

Kitas galimas būdas, plačiai taikomas daugelyje dabartinių Europos Sąjungos šalių - šią informaciją pateikti per juos vienijančias asociacijas. Lietuvoje tik apie 3000 (tik 1,4 proc.) iš 208 900 privačių miškų savininkų yra asociacijų nariai. Vidutinė privataus miško valda yra apie 4,5 ha, todėl tokie smulkūs savininkai vargu ar būtų labai suinteresuoti ir aktyvūs. Dėl minėtų priežasčių ir ribotų išteklių asociacijos yra nepajėgios informuoti privačių miškų savininkų. Asociacijų atstovai įsitikinę, jog tai valstybinių institucijų pareiga: jos turėtų informuoti ir konsultuoti žemės savininkus. Privaloma žemės savininkų informavimo raštu (registruotais laiškais) procedūra yra numatyta ir praktiškai taikoma, kai steigama nauja saugoma teritorija, keičiamas jos statusas ar nustatomi nauji veiklos apribojimai. Rengiant saugomų teritorijų strateginius gamtotvarkos planus (kurie yra strateginiai planai ir kuriais, skirtingai negu teritorijų planavimo dokumentais, teritorijos apsaugos ir naudojimo režimas nekeičiamas) numatomi Aplinkos ministerijai pavaldžių institucijų veiksmai, kad būtų užtikrinta tinkama saugomose teritorijose randamų objektų apsaugos būklė. Gamtotvarkos planai nenustato nei veiklos apribojimų, nei numato įpareigojimus žemės savininkams vykdyti numatytas gamtotvarkos priemones. Žemės savininkai ir naudotojai gali būti įtraukiami į gamtotvarkos veiklą, finansiškai skatinami plėtoti gamtai palankius ūkininkavimo metodus.

Iš visų Gamtotvarkos planų, kuriuose nurodytas privačios žemės užimamas kiekis procentais saugojamoje teritorijoje, išsirinkome kelis, kuriuose yra daugiausiai jos ir patikrinome, kaip juose atsispindi žemės savininkų ir vykdytojų pozicija dėl Gamtotvarkos plano įgyvendinimo.

☹️ Minijos slėnis ties Dyburiais – privati žemė užima 70 proc., Notigalės pelkė – privati žemė užima 50 proc., Šventosios upė ties Upininkais – privati žemė užima 100 proc. - nėra aptarta privačių asmenų pozicija.

☹️ Šventosios upės slėnis ties Margininkais – privati žemė užima 90 proc. Plane minima, kad galimi konfliktai su žemės savininkais, todėl regioninio parko direkcija įpareigojama atskirai derinti tvarkymo darbus su jais. Nėra nurodyta jokių galimybių, kaip spręsti problemą.

☹️ Aukštasis tyras – 17,2 proc. privati žemė – plane minima, kad privačios žemės savininkai yra atsakingi už Gamtotvarkos priemonių vykdymą savo žemėje. Apie jų žemėje numatomus Gamtotvarkos darbus turi informuoti nacionalinio parko darbuotojas

☹️ **BLOGAS PAVYZDYS.** Taujėnų – Užulėnio miškų biosferos poligonas – 53 proc. privati žemė. nurodyta, kad teritorijos tvarkymą vykdo žemės savininkai. Numatoma, kad galimi konfliktai privačiame PAST miškų sektoriuje, saugant retųjų paukščių lizdavietes ir potencialias perėjimo vietas. Galimi problemų sprendimo būdai nenurodomi. Konfliktai tarp gamtosauginių interesų ir miškininkystės valstybiniame miškų sektoriuje, žemdirbystės (daugiau privačiame žemės nuosavybės sektoriuje) ir rekreacijos interesų, socialiniais ir ekonominiais aspektais, nenumatomi arba numatomi gana nedideli. Didesni konfliktai galimi privačiame PAST miškų sektoriuje, saugant retųjų paukščių lizdavietes ir potencialias perėjimo vietas.

Daugumoje peržvelgtų Gamtotvarkos planų neradome žemės savininkų ir vykdytojų pozicijų dėl Gamtotvarkos planų įgyvendinimo.

IŠVADA:

11. Ne visi žemės savininkai yra informuoti, kad jų privati nuosavybė yra tinklo „Natura 2000“ teritorijoje ir kad joje turi būti vykdomos gamtotvarkinės priemonės, gali būti ribojama ūkinė veikla.

Didžiausią riziką, kad Gamtotvarkos planų priemonės bus sunkiai įgyvendinamos, išvelgėme privačiuose teritorijose, kurių savininkams gerokai anksčiau (iki įsteigiant „Natura 2000“ teritorijas arba atrenkant potencialias teritorijas) išduotuose nuosavybės dokumentuose nebuvo įrašyti šių teritorijų apsaugos ir tvarkymo reikalavimai.

Pastebėjimas: Žemės savininkai yra nepakankamai informuoti apie įsteigtos saugomos teritorijos tikslus, todėl institucijoms, kurios bus atsakingos už gamtotvarkos priemonių įgyvendinimą, teks įdėti daug pastangų, kad žemės savininkus įtikintų dalyvauti gamtotvarkos darbuose. Šiuo požiūriu minėtos institucijos (ypač saugomų teritorijų direkcijos) turėtų skirti daugiau dėmesio darbui su žemės savininkais, daugiau juos konsultuoti ir informuoti apie finansinę paramą, teikiamą iš įvairių finansavimo šaltinių žemės savininkams ir valdytojams, įgyvendinantiems gamtotvarkos priemones.

Mūsų nuomone, būtų tikslinga Aplinkos ministerijai ir VSTT siekti glaudesnio bendradarbiavimo su žemės savininkais išaiškinant, kad viskas, kas susiję su „Natura 2000“ teritorijomis, gali būti diskutuojama ir keičiama. Galbūt šių teritorijų steigėjai ne į visas pastabas atsižvelgs, tačiau, pateikę argumentuotus ir racionalius pasiūlymus, Žemės savininkai gali turėti įtakos darant tam tikrus pakeitimus (steigiamų teritorijų ribas, plotus ir pan.). Būtina žmonėms paaiškinti, kad „Natura 2000“ teritorijų steigimas yra ilgas procesas, kurio metu bus ieškoma tinkamiausių būdų, kaip jį įgyvendinti.

Mūsų nuomone, rengiant Gamtotvarkos planus, būtina informuoti žemės savininkus apie jų teritorijoje planuojamą ūkinės veiklos keitimą, supažindinant juos su planuojamomis Gamtotvarkos priemonėmis ir jų poziciją išsiaiškinti rengiant Gamtotvarkos planą, o ne po jo parengimo.

IŠVADA:

12. Gamtotvarkos planų rengimo ir derinimo procesas yra reglamentuotas, tačiau kai kurie Gamtotvarkos planai parengti nepakankamai išsamiai, daug kur trūksta informacijos apie privačios žemės kiekį (jis nenurodomas nei hektarais nei procentais), daugumoje nėra nurodyta privačių asmenų ar įgyvendinančios institucijos pozicijos dėl gamtotvarkinių priemonių vykdymo. Tai gali sąlygoti neefektyvų tokių planų įgyvendinimą.

Gamtotvarkos planų derinimas:

Pagal aplinkos ministro įsakymą Nr. D1-645, Gamtotvarkos planų derinamas pavaizduotas 2 lentelėje:

2 lentelė. Gamtotvarkos planų derinimas.

Saugomos teritorijos tipas	Su kuo reikia derinti Gamtotvarkos planus
Valstybiniai parkai, valstybiniai rezervatai ar biosferos rezervatai	Su šių saugomų teritorijų direktijomis ir RAAD'u
Savivaldybės įsteigtos saugomos teritorijos	Su RAAD ir AM
Paukščių ir/ar buveinių apsaugai svarbios teritorijos	Su RAAD'u ir šios teritorijos apsaugą ir tvarkymą vykdyti ar organizuoti aplinkos ministro įgaliota institucija

Steigiant „Natura 2000“ tinklą seniau buvo jaučiamas miškų urėdijų, miško savininkų ir jų asociacijų priešiškus, tačiau po ilgų ir išsamių diskusijų bendradarbiavimas išsaugant Lietuvos natūralias gamtos vertybes tampa glaudesnis.

Pastebėjimas: Nors ir į Aplinkos ministro įsakymą Nr. D1-645 neįtraukta nuostata, kad planus privaloma derinti su jų įgyvendinimo teritorijoj esančiomis miškų urėdijomis, peržiūrėjus Gamtotvarkos planų derinimo procesus, pastebėjome, jog dauguma planų rengėjų su urėdijomis planus suderino ir atsižvelgė į jų išsakytą nuomonę.

Lėšų Gamtotvarkos priemonėms įgyvendinti poreikis:

Pagal minėtą Vyriausybės nutarimą, šioje Gamtotvarkos plano dalyje turėtų būti pateikiami preliminarūs lėšų, reikalingų su Gamtotvarkos plano įgyvendinimu susijusiems darbams atlikti, skaičiavimai (darbų sąmatos). Apskaičiuojant preliminarų lėšų poreikį, taikomos teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintos atliekamų darbų kainų skaičiavimo metodikos.

Gamtotvarkos planų rengėjai numatė lėšas Gamtotvarkos priemonėms įgyvendinti 2006 – 2015 metams. Pagal rengėjų duomenis, visiems planams dešimčiai metų preliminariai reikės 14,3 mln. Lt. Kai kuriuose Gamtotvarkos planuose

Rumšiškių apylinkių Gamtotvarkos plano pavyzdys:

KMRP direkcija yra atsakinga už Rumšiškių apylinkių BAST gamtotvarkos plano įgyvendinimą. Parko direkcijoje turi būti paskirtas atsakingas asmuo, kuris tiesiogiai koordinuos plane numatytus veiksmus. Paskirtas asmuo turi imtis viso organizacinio, o kai kuriais atvejais ir vykdomojo darbo: kontaktuoti su vietos gyventojais, įvairiomis institucijomis (miškų urėdija, savivaldybės administracija, regiono aplinkos apsaugos departamentu ir kt.), lėšų numatytiems darbams atlikti, ieškoti rangovų vienai ar kitai veiklai atlikti, vykdyti atliktų darbų kontrolę ir supažindinti visuomenę su tvarkomos teritorijos uždaviniais.

sakoma, kad atsakingose už plano įgyvendinimą direktijose (Tytuvėnų, Kauno marių regiono, Veisiejų regioninio parko) turi būti paskirtas atsakingas asmuo, kuris privalės ieškoti lėšų numatytiems darbams atlikti. (Pvz.: „Parko direkcijoje turi būti paskirtas atsakingas asmuo, kuris tiesiogiai koordinuos plane numatytus veiksmus. Paskirtasis asmuo turi imtis viso organizacinio, o kai kuriais atvejais, ir vykdomojo

darbo: kontaktuoti su vietos gyventojais, žemės savininkais, įvairiomis institucijomis (savivaldybės administracija, pasienio apsaugos tarnyba, regiono aplinkos apsaugos departamentu, aplinkos apsaugos agentūra ir kt.), ieškoti lėšų numatytiems darbams atlikti, ieškoti rangovų vienai ar kitai veiklai atlikti, vykdyti atliktų darbų kontrolę, vykdyti ekologinio švietimo ir visuomenės informavimo, susijusių su tvarkoma teritorija, kampaniją.“) Mums kelia abejonių, ar planų vykdymas bus sėkmingas, nes ne kiekvienoje direkcijoje yra asmuo, kompetentingas koordinuoti Gamtotvarkos planų įgyvendinimą ir ieškoti lėšų jo įgyvendinimui.

Audito metu, siekdami tiksliau įvertinti Aplinkos ministerijoje ir jai pavaldžiose organizacijose žmogiškuosius išteklius, susijusius su 2004 - 2006 metais „Natura 2000“ tinklo plėtimu ir priežiūra Lietuvoje, surinkome informaciją iš šių organizacijų: VSTT, 4 nacionalinių parkų, 4 rezervatų ir 28 regionų parkų direkcijų.

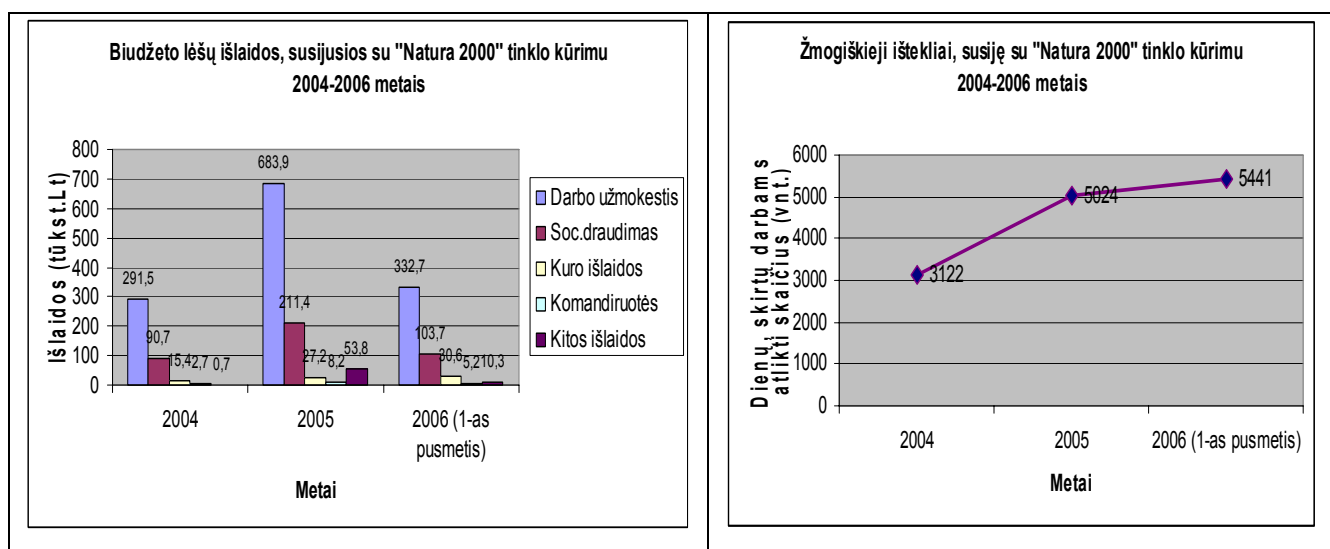
Surinktą informaciją išanalizavę nustatėme, kad per minėtą laikotarpį biudžeto lėšų išlaidos, susijusios su „Natura 2000“ tinklo plėtimu ir priežiūra, sudarė 1 868,2 tūkst. Lt arba 13587 darbo dienos, skirtos minėtiems darbams atlikti, iš jų:

2004 m. – 401,1 tūkst. Lt arba 3122 darbo dienos;

2005 m. – 984,6 tūkst. Lt arba 5024 darbo dienos;

2006 m. (pirmas pusmetis) – 482,4 tūkst. Lt arba 5441 darbo diena.

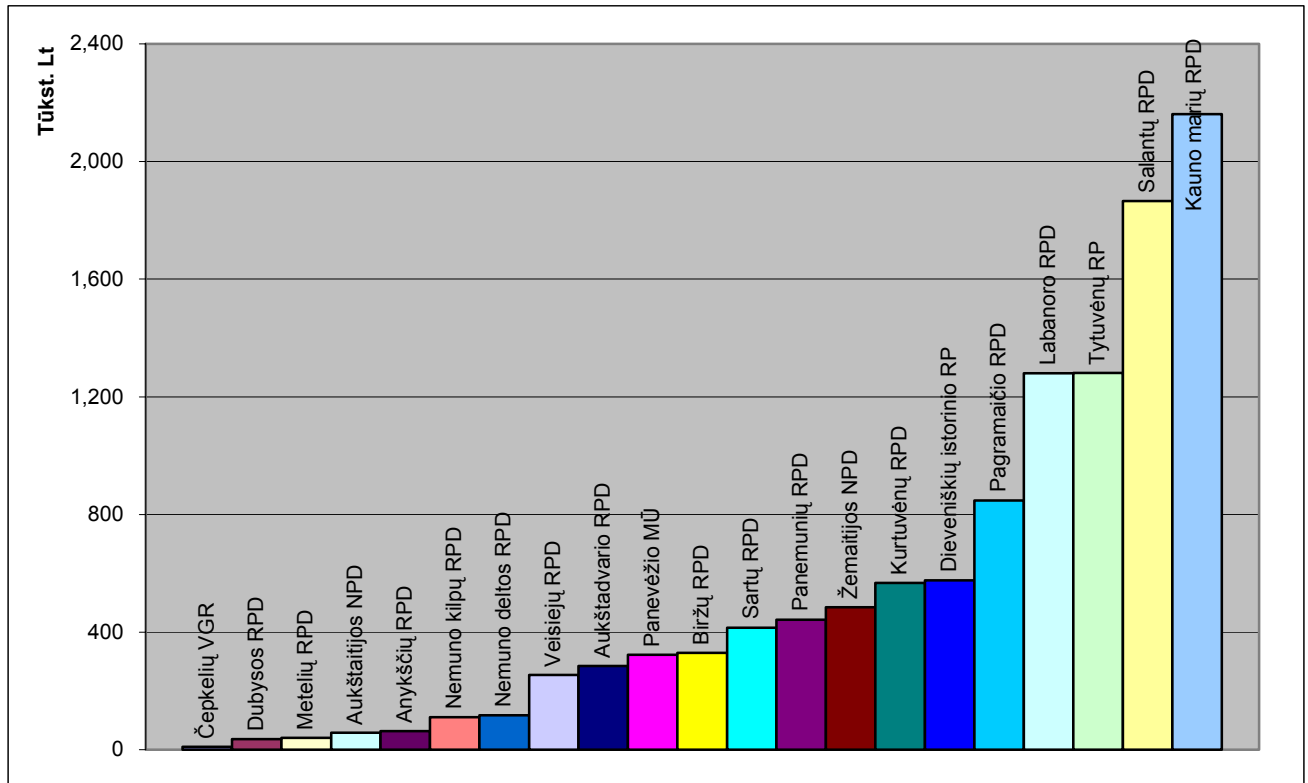
Palyginę 2004 metus su 2005 metais nustatėme, kad 2005 metais biudžeto lėšų išlaidos padidėjo 583,6 tūkst. Lt, arba 59,2 proc., o darbo dienų, skirtų minėtiems darbams, skaičius padidėjo 1902 vnt., arba 37,8 proc. (4 pav.).

4 pav. Biudžeto lėšų išlaidos ir žmogiškieji ištekliai, susiję su „Natura 2000“ tinklo plėtimu ir priežiūra.

Tikėtina, kad padidinus biudžeto lėšų išlaidas ir darbo dienų skaičių, susijusių su 2004 – 2006 metais „Natura 2000“ tinklo plėtimu ir priežiūra Lietuvoje, 2006 metais labai padidės šių darbų efektyvumas ir pagerės jų priežiūra.

3 lentelėje pateikiami preliminarūs tvarkymo darbų įkainiai, taikomi darbų sąmatoms apskaičiuoti. Daugiausiai lėšų gamtotvarkos priemonėms prireiks Praviršulio tyrulio Gamtotvarkos plane numatytoms priemonėms įvykdyti (1 335 tūkst. Lt.). Rumšiškių apylinkių plano įgyvendinimui prireiks 1 255 tūkst. Lt.

5 pav. lėšos, tenkančios saugomų teritorijų direktijoms 2006 – 2015 metams, numatytos Gamtotvarkos planuose gamtotvarkos priemonėms įgyvendinti.

Kadangi saugomų teritorijų parkų direktijos turės koordinuoti Gamtotvarkos planų įgyvendinimą ir lėšų panaudojimą, 5 paveiksle atvaizdavome, kiek kiekvienam saugomų teritorijų parkui reikės lėšų Gamtotvarkos planams įgyvendinti 2006 – 2010 metams. Daugiausiai Kauno marių RPD – 2 161 033 Lt, (7 Gamtotvarkos planai), Salantų RPD – 1 865 619 Lt, (6 Gamtotvarkos planai).

Veikla	Kaina
Hidrologinio režimo atstatymo projekto parengimas	50000 Lt
Sumedėjusios augmenijos kirtimas bei išvežimas	900 Lt/ha
Atžalų kirtimas ir pašalinimas	2000 Lt/ha
Šienavimas	200 Lt/ha
Šienavimas pelkėtoje vietoje	700 Lt/ha
Susikaupusios biomasės pašalinimas ežero pakrantėje	1500 Lt/100 m
Botaniniai tyrimai įveistuose eglių želdiniuose	150 Lt/darbo diena
Sumedėjusios augmenijos augimo kontrolė po gaisrų	100 Lt/darbo diena
Informacinis stendas (1,5 x 2 m) su teritorijos žemėlapiu ir iliustracijomis, mediniais rėmais, metaliniu pagrindu, tekstas ir žemėlapis užklijuojami	2000 Lt/vnt.
Ženklų, draudžiančių kūrenti laužus ir įspėjančių apie pelkės trypimo žalą, pastatymas	500 Lt/vnt.

3 lentelė. Praviršulio tyrulio Gamtotvarkos plane numatytos priemonės ir jų kaina.

Gamtotvarkos planų tvirtinimas:

Parengtus ir suderintus Gamtotvarkos planus tvirtina Aplinkos ministerija. Aplinkos ministro 2006 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. DI - 93 buvo patvirtintas ES teisės aktų įgyvendinimo priemonių 2006 m. planas, kuriame numatyta Gamtotvarkos planų tvirtinimo terminai:

- 2006-06-30 – 5 Gamtotvarkos planai;
- 2006-09-30 – 20 Gamtotvarkos planų;
- 2006-12-31 – 30 Gamtotvarkos planų.

Iki 2006-06-30 buvo planuota patvirtinti pirmuosius 5 Gamtotvarkos planus, tačiau nė vienas planas nebuvo patvirtintas. Aplinkos ministerijos specialistų teigimu, užtruko planų derinimas su teisininkais ir kalbininkais, tačiau VSTT Aplinkos ministerijai daugumą suderintų planų perdavė dar 2005 metais. Mūsų nuomone, buvo galima suspėti suderinti planus su teisininkais ir kalbininkais ir nurodytu laiku, t.y. 2006-06-30, patvirtinti pirmuosius 5 planus. Toks terminų nesilaikymas rodo riziką, kad ir kiti planai nebus laiku patvirtinti.

IŠVADA:

13. Aplinkos ministerija nespėjo patvirtinti Gamtotvarkos planų numatytais terminais, nors VSTT daugumą suderintų planų jai perdavė dar 2005 metais. Įvertinant šį faktą, galima rizika, kad ir kiti Gamtotvarkos planai, nors ir yra VSTT perduoti Aplinkos ministerijai, gali būti laiku nepatvirtinti.

VII. KOMPENSACIJOS ĮSTEIGUS SAUGOMAS TERITORIJAS PRIVAČIOSE VALDOSE

VII.1. Kompensacijos privataus miško savininkams ir valdytojams

Steigiant „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą kyla nemažai problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų, savivaldybių ir gamtosaugos interesų konflikto. Vadovaudamasi Saugomų teritorijų įstatymo 32 straipsnio 4 dalimi 2004-12-03 Vyriausybė nutarimu Nr. 1578¹⁷ patvirtino kompensacijų privataus miško savininkams ir valdytojams apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašą. Aprašas reglamentuoja kompensacijų apskaičiavimą ir išmokėjimą privataus miško savininkams ir valdytojams, kurių miško valdose įsteigiama nauja saugoma teritorija arba pakeičiamas esamos saugomos teritorijos statusas ir nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą. Pagrindiniai aprašo bruožai:

¹⁷ 2004 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.1578 „Dėl kompensacijų privataus miško savininkams ir valdytojams, kurių valdose steigiama nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“

- Kompensuojama tik privačių miškų savininkams ir tik už tuos apribojimus, kurie iš tikrųjų sumažina jų gaunamą naudą, t.y. nekompensuojama už įvairias potencialias galimybes plėtoti veiklą, kurios šiuo metu jos nevykdo ir todėl nuostolių nesusidaro.
- Kompensuojama tik tais atvejais, jeigu saugoma teritorija buvo įsteigta ar veiklos apribojimai nustatyti vėliau, negu buvo atkurtos nuosavybės teisės į mišką.

Kompensacijų apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarka patvirtinta 2004 metais, tačiau privataus miško savininkai ir valdytojai nustatyta tvarka paraiškas kompensacijoms gauti pradėjo teikti tik 2006 metais. Šiais metais pateiktos 4 paraiškos: po 2 paraiškas buvo pateikta Utenos ir Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentams.

Pavyzdys: steigiant Biržų girios biosferos poligoną dvylikai paukščių rūšių saugoti, poligono nuostatuose numatoma, kad miškų ūkio ir kita veikla negali bloginti saugomų gyvūnų rūšių bei jų buveinių būklės. Poligono teritorijose draudžiama paversti miško žemę kitomis naudmenomis, kirsti mišką pagrindiniais kirtimais balandžio – gegužės mėnesiais; kertant sanitariniais ar ugdymo kirtimais, palikti 1 ha ne mažiau kaip 10 išvirtusių medžių ir stuobrių, o kertant plynai – 1 ha ne mažiau kaip 15 buvusio pagrindinio ardo medžių biologinei įvairovei palaikyti ir t.t. Biosferos poligono apsaugą ir tvarkymą privalės užtikrinti miško, žemės valdytojai ir savininkai savo lėšomis. Specialiems gamtotvarkos darbams bus skiriamos valstybės biudžeto, ES fondų ir programų, rajono savivaldybės biudžeto lėšos. Privačių miškų savininkai teisėtai tikisi ir kompensacijų dėl ūkinės veiklos apribojimų.

Vadovaujantis patvirtinta kompensacijų išmokėjimo tvarka, nurodytos kompensacijos turi būti išmokėtos 2007 metais iš valstybės biudžeto lėšų.

Pavyzdys: Utenos regiono aplinkos apsaugos departamentas savo sprendimu¹⁸ atmetė vieną prašymą išmokėti kompensaciją kaip nepagrįstą, nes jos dalyje bendroje-nuosavybėje nebuvo suprojektuotos ūkinės priemonės. Kitu sprendimu¹⁹ patenkino prašymą išmokėti kompensaciją, tai yra mokėti kasmetines palūkanas nuo šių sumų: 2006 m. – 36 435, 3 Lt ir 2007 – 2015 metais nuo 39 630,3 Lt bei išmokėti vidinės miškotvarkos projekto parengimo išlaidas – iš viso 1048 Lt.

Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentas savo įsakymu patvirtino vienkartinę kompensaciją, mokėtiną miško savininkams pagal miškotvarkos projekte apskaičiuotą dydį. Nusprendė miško savininkams išmokėti 36141,8 Lt dydžio vienkartinę kompensaciją už nustatytą draudimą vykdyti pagrindinius miško kirtimus ir 820,0 Lt dydžio miškotvarkos projekto parengimo išlaidas.

VIII.2. Kompensacijos žemės ūkio veiklos subjektams

Vyriausybė 2005-10-10 pasitarimo sprendimu²⁰ pavedė Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms parengti reikiamų teisės aktų projektus dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams už saugomose teritorijose nustatytus apribojimus. AM, vykdydama šį pavedimą, 2006 metais parengė ir pateikė²¹ Vyriausybei svarstyti nutarimo „Dėl Kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams, kurių valdose steigiama nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektą.

Įgyvendinant Kaimo plėtros 2004 – 2006 m. planą pagal priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ žemės ūkio veiklos subjektai, ūkininkaujantys tam tikrose PAST, gali naudotis paramos schema pievų ir ganyklų šiose teritorijose tvarkymui. Pagal šią priemonę sudarytos paramos sutartys bus įgyvendinamos dar kelis metus, todėl numatyta, kad jas sudarę žemės ūkio veiklos subjektai negalės gauti kompensacinių išmokų pagal siūlomą patvirtinti Projektą. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2007 m. pagal reglamentą Nr. 1698/2005 rengiamame Kaimo plėtros 2007 – 2013 metų plane bus numatytos išmokos žemės ūkio veiklos subjektams iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai „Natura 2000“ teritorijose nustatytus veiklos apribojimus. Projekte bus nustatyta, kad žemės ūkio veiklos subjektai negali gauti kompensacinių išmokų iš valstybės biudžeto, jeigu saugoma teritorija pagal patvirtintus kriterijus yra priskirta „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklui. Priėmus projektą, jam įgyvendinti reikės skirti papildomų valstybės biudžeto lėšų. Taip pat numatyta, kad kompensacinė išmoka bus išmokama tik tais atvejais, kai žemės ūkio subjekto naudojamoje valdoje yra nustatyti veiklos apribojimai, realiai sumažinantys iš žemės ūkio veiklos gaunamas pajamas, t.y. kompensacinė išmoka nenumatyta už potencialių veiklų apribojimą. Visi veiklos apribojimai, mažinantys iš žemės ūkio gaunamas pajamas, Projekte yra suskirstyti į 4 grupes, pateiktas kompensacinės išmokos dydžio apskaičiavimo pavyzdys. Projekte siūloma numatyti, kad paraiškos kompensacinėms išmokoms gauti būtų surenkamos einamaisiais metais, o išmokamos kitų metų pradžioje.

¹⁸ 2006 m. balandžio 27 d. Utenos regiono aplinkos apsaugos departamento sprendimai Nr.SK p -1 “Dėl kompensacijos už veiklos apribojimus privačioje miško valdoje.”

¹⁹ 2006 m. balandžio 27 d. Utenos regiono aplinkos apsaugos departamento sprendimai Nr.SK p -2 “Dėl kompensacijos už veiklos apribojimus privačioje miško valdoje.”

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo sprendimas (2005 m. spalio 10 d. protokolai Nr. 59, 4 klausimas), pavesti Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms parengti reikiamų teisės aktų projektus dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams už saugomose teritorijose nustatytus apribojimus.

²¹ 2006 m. gegužės 22 d. Aplinkos ministerijos raštas Nr.(11-4)-D8-4326 Lietuvos Respublikos Vyriausybei “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams, kurių valdose steigiama nauja saugoma

Vertindami parengtą nutarimo projektą ir jo rengimo valdymą atkreipėme dėmesį, kad Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijos gavo keletą Vyriausybės kanclerio pavaduotojo ir Vyriausybės kanclerio pavedimų²², kuriuose jos buvo spartinamos nutarimo projektą rengti sparčiau. Ministerijos kaip vėlavimų priežastį nurodė užsitęsusi įkainių skaičiavimo metodikos rengimą.

IŠVADA:

12. Vyriausybė kol kas nepatvirtino Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijų parengtos kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams mokėjimo tvarkos, todėl nėra pagrįsto įsitikinimo, kad kompensacijos bus pradėtos mokėti 2007 metais. Tai gali turėti neigiamos įtakos efektyviam naujų saugomų teritorijų steigimui ir Gamtotvarkos priemonių vykdymui žemės ūkio veiklos subjektų teritorijose.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai:

1. Kartu su Valstybine saugomų teritorijų tarnyba ir Aplinkos projektų valdymo agentūra siekti kuo glaudesnio bendradarbiavimo dėl aplinkosauginių projektų efektyvaus valdymo ir jų įgyvendinimo laiku.

2. Apsvarstyti galimybes, kaip užtikrinti efektyvesnę žemės savininkų, kurių teritorijoje steigiama ar įsteigta „Natura 2000“ teritorija, informavimą apie žemės ar miško nuosavybės teisės apribojimus ir galimybes gauti finansinę paramą vykdant Gamtotvarkos priemones.

3. Siekiant užtikrinti įsipareigojimų vykdymą Europos Sąjungai ir išvengti Europos Komisijos galimų sankcijų paukščių apsaugai svarbių teritorijų steigimas turi būti užbaigtas galutinai įsteigiant jas likusiose dviejose numatytose teritorijose.

4. Kuo skubiau patvirtinti parengtus ir suderintus Gamtotvarkos planus, pradėti jų praktinį įgyvendinimą.

---

teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto.

²² Vyriausybės kanclerio pavaduotojo ir Vyriausybės kanclerio pavedimai „Dėl nutarimo projekto rengimo paspartinimo“: 2006-01-12 Nr. 22-263 ir 2006-04-07 Nr. 22-2399.

5. Tvirtinti tik tuos Gamtotvarkos planus, kurie atitinka visus saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo reikalavimus.

6. Apsvarstyti galimybę ir, esant reikalui, teikti siūlymus dėl saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo pakeitimo, įtraukiant tokius reikalavimus:

- Gamtotvarkos planus derinti su tomis miškų urėdijomis kurių teritorijose planuojama vykdyti gamtotvarkos priemones.
- Gamtotvarkos planuose privalo būti nurodoma privatiems žemių savininkams tenkanti saugomų teritorijų dalis, o šios dalies nustatymo kaštai turi būti iš anksto numatyti ir padengti planų ruošėjų sąskaita.

7. Siekiant efektyvesnio specialiųjų planų įgyvendinimo, pagal galimybes derinti vidaus miškotvarkos projektų ir Gamtotvarkos planų rengimo darbus ir grafikus. Darbų autoriams siekti glaudesnio bendradarbiavimo.

Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos:

1. Užtikrinti rūšių ir buveinių apsaugą įsteigtose „Natura 2000“ teritorijose, ir tose, kurios atitinka gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, kaip to reikalauja *Laukinių paukščių* bei *Buveinių* direktyvos.

2. Projektų priežiūros komitetams – siekiant įgyvendinti aplinkosauginius projektus laiku ir efektyviai, vykdyti savo funkcijas, kaip nustatyta Paramos teikimo projektams, pagal kuriuos įgyvendinama 2004 – 2006 m. bendrojo programavimo dokumento 1 prioriteto 1.3 priemonė „Aplinkos kokybės gerinimasis žalos aplinkai prevencija“ sutartyse.

Saugomų teritorijų direktijoms:

1. Siekti glaudesnio bendradarbiavimo su žemės ir miško savininkais, informuojant juos apie steigiamas saugomas teritorijas, galimus ūkinės veiklos apribojimus ir galimybes gauti finansinę paramą, įgyvendinant Gamtotvarkos priemones.

2 - ojo audito departamento direktorė

Zita Valatkienė

2 - ojo audito departamento valstybinė
auditorė

Lina Gedrimaitė